

meise
meer dan gewoon

VLAAMS-
BRABANT

BRUSSEL

Beste lezers,

Vanop de omslag, tegen de achtergrond van een Duitse stafkaart uit 1914, kijken drie mannen u recht aan.

De ogen waarmee ze u bekijken zijn 100 jaar oud, maar het waren mensen van vlees en bloed, net als u en ik, en hun belevenissen zijn apart.

Dit is een volgende aflevering in onze activiteiten om in 2018 de eerste wereldoorlog speciaal in de schijnwerpers te zetten.

De auteurs deden diepgaand onderzoek over deze 3 bijzondere mensen, en dit resulteerde in volgende artikels:

- Sergeant Henri Keurvels (Lt-Kol Geert Tamsyn)
- Het dagboek van Jozef Van Schel (Fons Moeyersons, Alfred en Johan Van Schel)
- Paul Dutrieux, de bekendste sergeant van Imde (Eric Van Baelen)

En de grootste activiteiten zijn nog op komst. Dit najaar pakken we uit met zaken waar al jaren aan gewerkt wordt... Benieuwd? Wij houden U verder op de hoogte via de pers, het gemeentelijk informatieblad, Facebook (Erfgoed Berla) en onze tijdschriften.

Veel leesplezier.

Jan Verbelen,
voorzitter Berla.

Is erfgoed ook iets dat jij belangrijk en waardevol acht? Wil je ons een steuntje in de rug geven?

Wel, kom dan ook als lid bij onze kring en help ons de waardevolle zaken van gisteren door te geven aan allen die na ons komen...

Hoe?

GEWOON LID: stort € 20 op rekening BE80.7380.4197.7477 met vermelding van jouw email of jouw postadres of nog beter:

STEUNEND LID: stort € 40 op rekening BE80.7380.4197.7477 met vermelding van jouw email of jouw postadres.

En samen zorgen we dat ons gezamenlijk verleden niet vergeten zal worden.

De Berla nieuwsbrief is een uitgave van VZW BERLA, Brusselsesteenweg 44 bus 1 - 1860 Meise O.N. 425.405.475

Bestuursleden: Hedwig Begyn, Marcel Belgrado, Jan Buyens, Herwig Cornelis, Gust De Bondt, Marc Gillisjans, Jean-Pierre Gilson, Helena Reusens, Marie-Jeanne Thaelemans, Eric Van Baelen, Stijn Van Caekenberghe, Lucianus Van Rompaey, Dirk Verbelen, Jan Verbelen.

V.U.: Jan Verbelen, Heidestraat 12 - 1861 Wolvertem. Hoofdredactie: Marc Gillisjans. Vormgeving: Eric Van Baelen. Grafisch werk: Hedwig Begyn.
erfgoedberla@live.com - www.erfgoedberla.be - rekeningnummer BE80.7380.4197.7477

SERGEANT HENRI KEURVELS

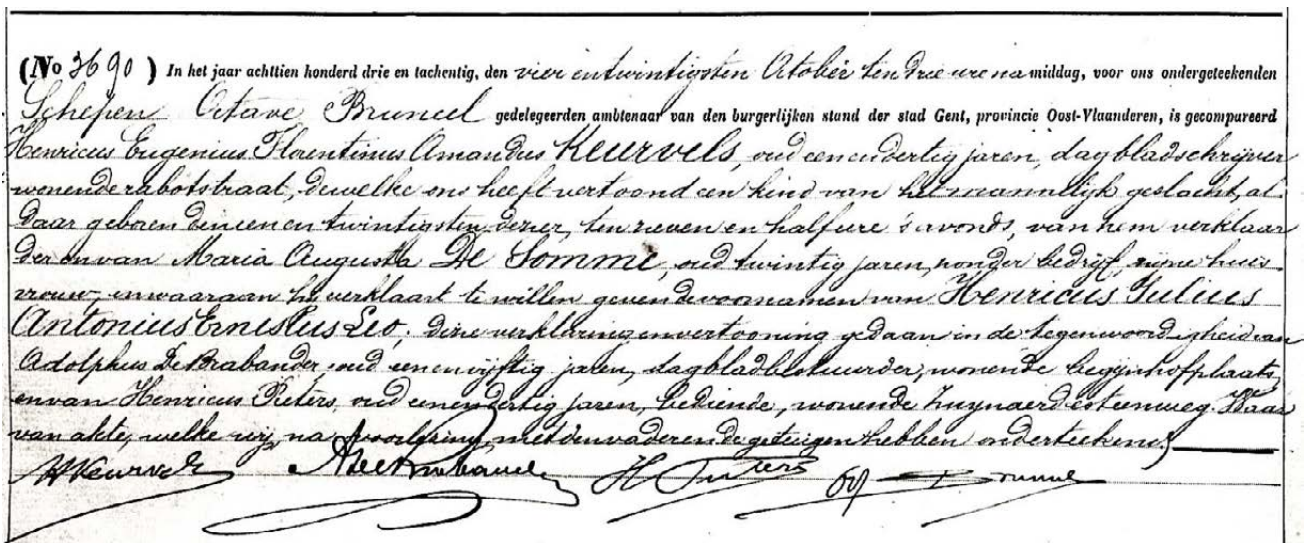
Geert Tamsyn, It-kol bd

Wie de krijgsverrichtingen van augustus en september 1914 in onze regio een beetje uitpluist, maakt veel kans de naam Henri Keurveld tegen te komen. Overal duikt hij op met zijn peloton wielrijders, menig krantenartikel uit die periode is aan hem en vooral aan zijn heldendaden gewijd.

Ook bij de Slag van Imde was hij betrokken.

Voor ons reden genoeg om wat meer over die man te weten te komen.

En hoe meer we over hem terugvinden, hoe merkwaardiger het verhaal wordt...

Henri Keurveld werd geboren te Gent, op 21 oktober 1883, als zoon van Henri of Hendrik Keurveld, schrijver en journalist bij diverse dag- en weekbladen.

Hij engageert zich op 14 november 1901 voor 8 jaar als vrijwilliger bij het 1ste Linierement, gekazerneerd in zijn geboortestad Gent en wordt korporaal op 25 januari 1902.

Blijkbaar krijgt hij al vlug spijt van zijn keuze en kiest hij ervoor om een gewone dienstdienst als milicien te volbrengen.

Die gaat in op 1 oktober 1902, maar dan loopt het een beetje mis, want op 27 december 1902 wordt hij tot 17 januari 1903 naar het "corps des disciplines et des corrections" gestuurd.

Dan beslist hij blijkbaar zijn 8 jaar als vrijwilliger toch verder te zetten, want de volgende

vermelding in zijn dienststaat dateert van 23 juli 1907, wanneer hij afwezig is op het appel.

Op 7 augustus 1907 geniet hij de twijfelachtige eer als deserteur beschouwd te worden.

Hij krijgt echter amnestie ¹ en hij wordt op 2 april 1910 terug in de getalsterkte opgenomen, om de rest van zijn contractuele dienstdienst te volbrengen. Hij verliest wel zijn korporaalsstrepen en wordt gedegradeerd tot soldaat.

Nu bevalt het leger hem blijkbaar wel, want hij verlengt op 17 juni 1911 zijn dienstdienst met twee jaar.

Hij wordt daarvoor beloond met een bevordering tot korporaal op 18 juli 1911 en tot sergeant op 29 maart 1912 (geslaagd in het examen met 12 op 20).

¹ In 1910 wordt in België een algemene amnestie voor deserteurs afgekondigd.

Op 31 december 1912 zwaait hij uiteindelijk af en gaat in Gent, in de Ieperstraat, wonen.

In die periode is Henri Keurvels blijkbaar ook in Noord-Afrika actief geweest. In 1911 vond de tweede Marokkocrisis plaats, met grote spanningen tussen Frankrijk en Duitsland. Hij krijgt via een ministerieel besluit van 14 juli 1911 de toestemming om de herdenkingsmedailles van de operaties in Marokko te dragen.

Was Henri Keurvels, als Belgisch militair, daarbij betrokken?

Of is hij, misschien waarschijnlijker, gedeserteerd om dienst te nemen bij het Franse Vreemdelingenlegioen?

Dat was in die jaren zeer actief in Marokko, om de sultan van Marokko bij te staan in zijn strijd tegen rebelligroeperingen.

Misschien vindt de dynamische aanpak van Keurvels in augustus-september 1914 daar zijn oorsprong: in dat geval had Keurvels al enkele jaren echte oorlog achter de rug in Marokko, en had hij daar zijn vuurdoop al ruimschoots gehad.

In "De Legerbode"² van 27 november 1915 lezen we: "Bij K.B. in datum van 10 oktober laatstleden, werd de hulpofficier KEURVELS Henri, gemachtigd het Kruis van Officier van de "Ouissam Alaouite" orde van den sultan van Marokko te dragen."

Dit is een vrij hoge onderscheiding, ze bestaat nog steeds en is tot nu toe aan slechts 1.500 mensen toegekend.

Feit is dat de inventaris van dossiers in de archieven van Defensie vermeldt dat er van Henri Keurvels 3 dossiers bestaan, maar dat er maar 2 van kunnen teruggevonden worden.

Gaat het derde en onvindbare dossier over de activiteiten van Keurvels in Marokko?

Wij dus naar het Vreemdelingenlegioen, op zoek naar meer informatie. Maar dat was geen sinecure, het Vreemdelingenlegioen blijkt niet zo scheutig met informatie over ex-legionairs over de brug te komen. Bovendien waren we zelfs niet zeker dat Henri Keurvels daar eventueel dienst had genomen onder zijn échte naam: nogal wat legionairs dienden onder een schuilnaam, omdat ze in eigen land dikwijls één en ander op hun kerfstok hadden.

Maar na veel aandringen en via verschillende wegen, is het ons toch gelukt. En het resultaat is de moeite van het vele aandringen en het lange wachten best waard geweest! Want wat blijkt? Henri Keurvels is niet één keer, maar drie keer bij het Vreemdelingenlegioen in dienst getreden!

Een eerste maal wordt hij, volgens de dienststaat die ons door het Vreemdelingenlegioen werd overgemaakt, opgenomen in het Legioen op 12 juni 1906.

Hier is iets vreemds aan de hand, want in het Belgisch leger wordt hij pas afwezig op het appel verklaard op 23 juli 1907, en pas vanaf 7 augustus 1907 is hij deserteur... en op dat moment was hij in het Vreemdelingenlegioen al bevorderd tot soldaat 2de klasse.³

² Dit blad werd door de piotten destijds ook wel de "Leugenbode" genoemd.

³ Bevordering op 21 februari 1907.

Zou het kunnen dat zijn afwezigheid in het Belgisch leger meer dan een jaar lang onopgemerkt gebleven is, of dat die pas na meer dan een jaar officieel geacteerd werd?

In die periode moet hij dus actief geweest zijn in Marokko, en zich daar verdienstelijk hebben gemaakt, want hij ontvangt dus van de Marokkaanse Sultan het Kruis van Officier in de orde van Ouissam Alaouite, een hoge eervolle onderscheiding.

Medaille van de Orde van Ouissam Alaouite, de hoogste Marokkaanse onderscheiding.

Een légionnaire tijdens de Marokkaanse campagne (1908).

Kenteken van het 1ste regiment van het Vreemdelingenlegioen.

Hij loopt in Noord-Afrika echter ook malaria op. Henri Keurvelds neemt ontslag uit het Vreemdelingenlegioen op 7 december 1909, net op tijd om te kunnen genieten van de algemene amnestie voor deserteurs in België en misschien heeft het ene wel met het andere te maken.

Zijn contract met het Vreemdelingenlegioen wordt echter maar op 12 juni 1911 verbroken, op dat moment zit hij al sedert 2 april 1910 terug in het Belgisch leger, waaruit hij, zoals hierboven al vermeld, afzwaait op 31 december 1912.⁴

Zoals zoveel duizenden andere jonge mannen, wordt Henri Keurvelds op 31 juli 1914 gemobiliseerd, en op 1 augustus 1914 vervoegt Sergeant Keurvelds zijn eenheid, nog altijd het 1ste Linierement.

Wat hij en zijn eenheid allemaal gedaan hebben tijdens de eerste weken van de oorlog, is moeilijk te achterhalen, een echte geschiedenis van het 1ste Linierement is op het eerste zicht niet geschreven (al hebben we er niet echt naar gezocht).

Maar vanaf 23 augustus 1914 vinden we hem in onze regio terug, een regio die hij blijkbaar zeer goed kent.

Een bataljon van het 1ste Linie was gekazerneerd in Dendermonde, misschien maakte hij daar wel deel van uit, en is hij op die manier met de streek bekend.⁵

Hij is als sergeant bevelhebber van een peloton wielrijders en lijkt redelijk autonoom te opereren. Met zijn 35 cyclisten legt hij zich geregeld in een hinderlaag om Duitse verkenners te paard, de beruchte Ulanen, te verschalken.

Die opereren meestal in groepjes van 10 tot 12 man, en sergeant Keurvelds slaagt er telkens in de Duitsers verliezen toe te brengen en op de vlucht te jagen.

⁴ Op 21 juni 1913 trad hij in Dendermonde in het huwelijk (akte nr. 42) met Martha Florentina D'Hollander (° Grembergen op 18 november 1892).

Hij woont op dat ogenblik in Gent en in de aktebijlagen wordt zijn beroep omschreven als "agent spécial de police (au bureau central)".

⁵ Cfr. ook voetnoot 4: hij was net gehuwd met een Dendermondse herbergiersdochter...

35.236

1er REGIMENT ETRANGER

Date de la Radiation des contrôles
28 Septembre 1932

Recrutement d'origine *Terpignan* Matricule au corps: *35.236*
Matricule au recrutement: *94* Classe de recrutement: *de mobilisation 1926*

Nom et Prénoms: *Heurvels Julien, Jules, Antoine, Ernest.*
Nationalité déclarée: *Belge.* Grade: *Caporal*

PIÈCES MATRICULES ENVOYÉES le *22.10.32.* AU RECRUTEMENT de *Terpignan* sous n° *4006.*

ETAT-CIVIL	SIGNALEMENT
Né le <i>21 octobre 1883 à Gand</i>	Couleur { des yeux: <i>bleu clair</i> des cheveux: <i>chât et</i>
Département d' <i>Belgique</i>	
Résidant à <i>Terpignan</i> canton de <i>dit.</i>	Taille: <i>1.75</i>
Département d' <i>Tyrens occidentals</i>	Marques particulières: <i>Cratice d'eau à feu</i>
Fils de <i>Henri, Supier, Rouster, Auguste.</i>	<i>Oeil droit</i>
et de <i>De Serrone, Maria Augusta</i>	
domiciliés à <i>Gand, Belgique</i>	
Situation de famille: <i>pas d'enfant, 4e mariage en date de 19 Mars 1928</i>	

Incorporé à compter du *27 Septembre 1926* comme *E.V. pour saou*
à la Sous-Intendance Militaire de Terpignan
Rappel des 1.1 autorisés par C.M. du 6e Mars en date du 19 Mars 1928

Corps d'affectation successifs	Adresse de famille
<i>1er Steuager 61.585 - 35.236</i>	<i>Monsi Heurvels à Gand.</i>
<i>Gand " 3.319</i>	<i>147. Picheu (Pavillon de la Pense P.)</i>

BLESSURES, CITATIONS, DÉCORATIONS Lettres de félicitations, récompenses div.	CAMPAGNES	DURÉE	
		ANS	MOIS
<i>Medaille Coloniale au Maroc</i>	<i>Algerie (du 5. 6. 08</i>		
<i>Medaille Coloniale au Maroc au Ouedjda et Algérie</i>	<i>cd (au 8. 1. 08</i>		
<i>Medaille Interallié (acte de la Victoire)</i>	<i>Maroc (du 9. 1. 08</i>		
<i>Officier du Ouedjda Alcorval 4e Régiment</i>	<i>cd (au 31. 3. 08</i>		
<i>Croix de Guerre Belge (avec palmes)</i>	<i>Conf. Alg. 11. (du 1. 5. 08</i>		
<i>Medaille Commemorative Belge</i>	<i>cd (au 10. 6. 08</i>		
<i>Medaille de la Mer</i>	<i>Maroc (du 11. 6. 08</i>		
<i>Medaille de la Mer du Maroc avec agr.</i>	<i>cd (au 21. 9. 08</i>		
<i>Centa Medaille à Orléans</i>	<i>Algerie (du 23. 9. 08</i>		
<i>Lettre N° 430 du 29. 1. 29 du 9e Corps de l'Al.</i>	<i>cd (au 20. 4. 09</i>		
<i>Lettre de Félicitation du Général</i>	<i>Rég. Ind. (du 21. 4. 09</i>		
<i>cat d'Armes de la Place de Rabat. "</i>	<i>cd (au 24. 4. 09</i>		
<i>" S'est porté volontairement au secours "</i>	<i>Conf. Alg. 11. (du 27. 4. 09</i>		
<i>" de 2 soldats français qui essayaient "</i>	<i>cd (au 28. 10. 09</i>		
<i>" vigieusement d'arrêter un fraillon "</i>	<i>Rég. Ind. (du 29. 10. 09</i>		
<i>" singulier en état d'ivresse. Au cours "</i>	<i>cd (au 6. 11. 09</i>		
<i>" de la lutte a été mordue profondément "</i>	<i>Algerie (du 5. 11. 09</i>		
<i>" a la main droite "</i>	<i>cd (au 8. 12. 09</i>		
	<i>Maroc (du 9. 12. 09</i>		
	<i>cd (au 11. 5. 11</i>		
	<i>Algerie (du 5. 10. 26</i>		
	<i>Maroc (au 30. 9. 27</i>		
	<i>Maroc (du 1. 10. 27</i>		
	<i>cd (au 7. 3. 28</i>		
	<i>Maroc (du 8. 3. 28</i>		
	<i>cd (au 7. 11. 31</i>		
	<i>Maroc (du 8. 11. 31</i>		
	<i>cd (au 4. 12. 31</i>		
	<i>Belgique (du 3. 12. 31</i>		
	<i>cd (au 1. 8. 32</i>		
	<i>Algerie (du 2. 8. 32</i>		
	<i>cd (au 27. 9. 32</i>		

DÉTAIL DES SERVICES ET POSITIONS SUCCESSIVES

*Quasipari au 1er Régiment comme P.V. pour Paris à la Sous-Intendance Militaire de Perpignan
 a.e du 28-9-26. Comme au corps et 2e cl. le 8-10-26 affecté le 9-10-26 à la C.E. 3e Compagnie au
 la C.I.R. d'Oran. le 20-10-26 Rejoint la C.I. le 20-11-26 levé par 4e étranger du 1-10-27. R.I. 144
 Quasipari au 1er Régiment a.e du 1-10-27. Comme au corps le 17-10 et affecté 2e Bte 5e Co de Uu; a la dispo-
 sition du C^o d'art^{illerie} d'inf^{anterie} de la Région de Mandelstam, a la date du 13-10-27. Rejoint au 2^e
 Régiment le 20-11-27 (Det. du 25-11-27). Rejoint 5e Co le 2-12-27. Employé hors la garnison
 par le bureau géographique de Rabat le 7-3-28 (S^o n° 999 1/2 du S. 2-28 du C^o d'art^{illerie} sup^{érieur} des
 7.44. Service antérieur Quasipari a.e du 12-6-05 au 2e étranger comme E.V. pour Paris (C.I.)
 à la S.I.M. de Paris. P.V. Comme au corps et 2e cl. le 20-6-06. Soldat de 2e cl. le 21-2-07
 5e Co le 7-12-09. C.I. et R.I. le 12-6-1911.
 affecté le 16-9-28 à la C.H.R. (Volant) l'Hôpital de Rabat le 10-5-28. Sorti le 9-8-28. H^o de
 Rabat le 19-7-28. Sorti le 29-7-28. Compagnie pour être employé au bureau de courses Militaires
 et fixer de soldat du Maure à Rabat (S^o n° 9218 1/2 du 22-8-28 du C^o d'art^{illerie} sup^{érieur} des 3.71.
 Nouvel caporal. le 16-1-29 par % du Regt n° 16 du 4e étranger du 16-1-29. Postulatoire de
 séjour jusqu'au 28-9-31. S^o du 10-8-29 Remarque pour en au le 6-5-31 à 14^h 44^m
 de Rabat. P.V. du 24-2-31. Condamnation le 30-7-31. pour le furtif de Bois de Rabat à
 ces jours de séjour, avec armes, coupable de Vol de fait et Violence. Relève
 de son emploi par mesure disciplinaire rejoint la C.H.R. le 8-11-31. affecté le 20-11-31.
 à la 7e Co le 28-11-31. Rejoint l'd. dans au 1er étranger Bte le 4-12-31. Resté en absence
 Comme au corps et caporal le 5-12-31. affecté le 5-12-31 à la C.P.L. affecté le 20-1-32 à
 la C.P. affecté à la C.P.L. le 4-7-32. En permission. L'absence de 30 jours le 24-8-32
 à Rabat 5 Boulevard Gallieni. L'absence et R.I. le 28-9-32. Rejoint à Rabat
 5 Boulevard Gallieni.*

Rayé des contrôles le 28 septembre 1932
 Se retire à Rabat 5 Boulevard Gallieni

PUNITIONS

Total des punitions infligées à l'homme jusqu'à son départ du corps	NOMBRE DE JOURS DE			
	Consigne	Salle de police	Prison	Cellule
Punitions antérieures				
do infligées du <u>28 sept 1926</u> au <u>11 Nov. 1931</u>			63	
do do du <u>12 Nov. 1931</u> au <u>28 sept 1932</u>			12	
TOTAUX . . .			75	

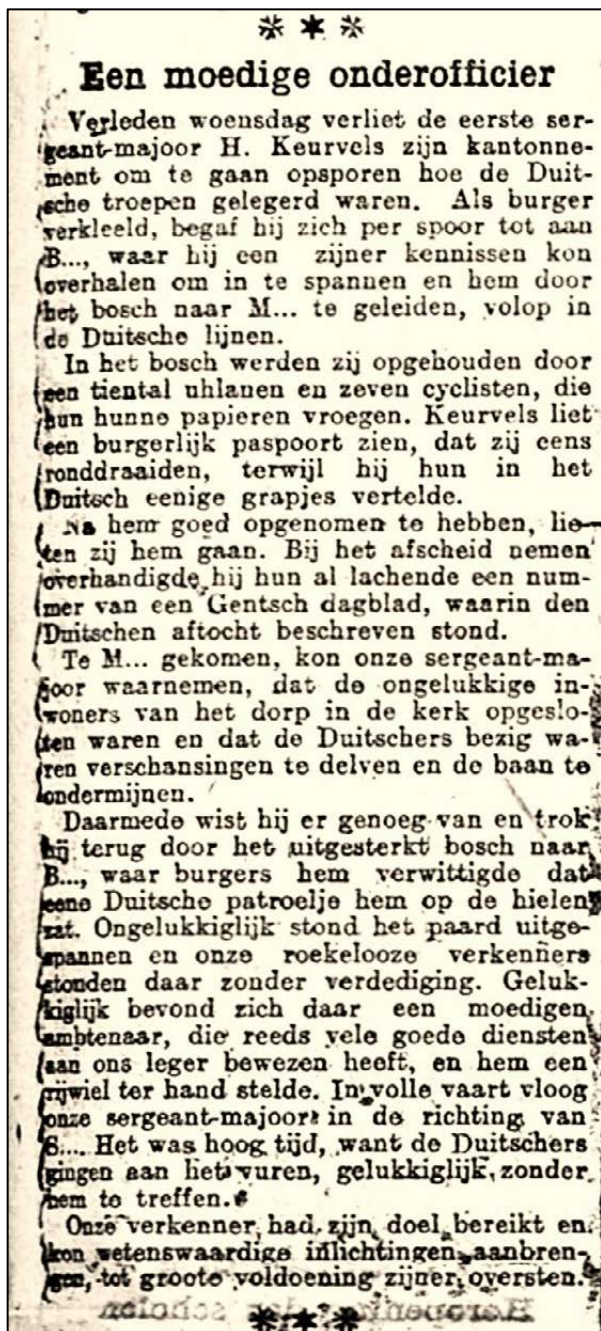
*Accusé -
 12 + au 8 jours*

Certificat de bonne conduite : accordé 1932

Onder meer op 23 augustus is hij zeer actief. In het boek *"Bange septemberdagen"* van auteur Paul Putteman lezen we:

"Op 23 augustus 1914 heeft te Opwijk een gevecht plaats waarbij acht Ulanen gedood worden en vier anderen vluchten.

De patrouille, die vanuit Dendermonde vertrokken was en onder bevel stond van sergeant Keurvets, keert terug met trofeeën zoals politiemutsen, helmen,... Zij worden er als helden ontvangen en door een menigte toegejuicht."

Vooruit, 26.09.1914: het artikel moet misschien wel met een korreltje zout genomen worden...
(bron: Joris Saerens)

Dit stemt niet overeen met wat we terugvinden in *"1914-1918 in Londerzeel en Noordwest-Brabant"* van Francis Hallemans en Louis De Bondt, waar beschreven wordt hoe de Duitse Ulanen door een onvoorzichtige boer voor de Belgische hinderlaag gewaarschuwd worden en kunnen vluchten. De achtervolging door het peloton Keurvets levert enkel wat achtergelaten wapens op.

Verder vinden wij in de archieven van Defensie de vermelding terug van een actie van wat men inmiddels het *"detachement Keurvets"* is gaan noemen.

Langs de steenweg van Asse naar Dendermonde zijn twee Duitse automitrailleurs door (benzine?)pech geïmmobiliseerd.

Keurvets vat het plan op om zich daar meester van te maken, maar wanneer hij er met zijn peloton aankomt, blijken de automitrailleurs al weer weg.

En zo komen we dan bij 24 augustus 1914, de dag van de Slag van Imde.

Belgische verkenningen hebben uitgewezen dat zich in de omgeving van Wolvertem een Duits bataljon ophoudt (ongeveer 500 – 600 man), dat door de Belgen zou aangevallen en verdreven worden.

Voor de verkenning van het aanvalsmeneuver, wordt het detachement Keurvets, inmiddels door zijn boude acties van de vorige dagen gekend tot in de hoogste militaire regionen, aangeduid. Omdat volgens lokale getuigen uit Londerzeel en Wolvertem er zich 200 Ulanen zouden bevinden in het Leefdaalbos, wordt dat eerst uitgekamd.

Keurvets moet met zijn detachement de Duitsers, die het bos zouden uitvluchten aan de andere kant van het bos, opwachten. Maar de Duitse vogels, als ze er ooit geweest zijn, zijn al gevlogen, en het detachement Keurvets vertrekt richting Wolvertem voor de uitvoering van zijn verkenningsopdracht.

Kort voor de middag komt sergeant Keurvets met zijn cyclisten, aangevuld tot 60 man, aan in Imde. We citeren De Bondt en Hallemans:

"Daar vernam hij van een groepje boeren dat er in Imde-dorp geen Duitsers waren, maar dat er zich 500 Ulanen in het Paardeweidebos (voorbij het kasteel Goethals en 800 meter ten zuidoosten van de kerk) schuilhielden. Keurvets stuurde een estafette naar de centrale colonne om hulp te vragen. Dan

maakte hij met zijn cyclisten een omtrekkende beweging langsheen het kasteel en bereikte zo de kasteelhoeve. Na enig aarzelen begaf hij zich vervolgens, voorafgegaan door een patrouille van 5 scherpschutters, in de noordzuidbaan naar Wolvertem.

In de wei links van de baan werd een Duitse ruiter opgemerkt en beschoten. Van achter een haag, 200 meter naar het zuiden, en vanuit de bosjes in het westen, reageerden de Duitsers onmiddellijk. Weldra breidde het schieten zich uit naar de oostkant van de dreef waar de vijand zich achter graanschoven verborgen had.

De wielrijders lieten hun fietsen waar ze waren en trokken zich noordwaarts naar het kasteel terug. Met de hulp van het personeel van Goethals kon iedereen in bootjes de kasteelvijver oversteken en zo de zuidkant van het dorp bereiken."

In "De Krant van 1914" van Paul Putteman klinkt het als volgt:

"Een patrouille van 31 wielrijders, onder het bevel van sergeant Keurvvels, vertrekt vanuit Dendermonde en raakt in een vuurgevecht verwikkeld met een sterk Duits detachement in Londerzeel. Daar zouden zich een 500-tal Duitsers bevinden rond een kasteel. Het komt tot een vuurgevecht, waarbij 8 wielrijders hun fiets verliezen. Zij keren te voet naar Dendermonde terug. De rest van het detachement kan zich, zonder al te veel kleerscheuren, terugtrekken. Slechts één soldaat wordt door een schot licht gewond aan de schouder."

Een peloton wielrijders, zoals ze in Imde rond de middag van 24.08.1914 moeten aangekomen zijn. [Voor een goed begrip: de sergeant in het midden is niet sergeant Keurvvels].

Zowel de datum als de locatie zijn allicht verkeerd: als datum wordt 25 augustus opgegeven, en de locatie is Londerzeel.

Omwille van zijn grote verdienste wordt sergeant Henri Keurvvels op 25 augustus bevorderd tot 1ste sergeant-majoor.

Op 16 oktober 1914 wordt hij zelfs bevorderd tot officier (onderluitenant) in het hulpkader van de infanterie, compagnie cyclisten van de 5de Legerdivisie, voor de duur van de oorlog.

Maar in 1916 loopt het mis. Op 20 juli wordt hem de hoedanigheid van officier ontnomen wegens een tuchtsanctie.

Henri Keurvvels hield ongetwijfeld geen blad voor de mond, en tijdens een discussie tussen officieren die in de eerste linies vochten en zij die eerder achteraan gestationeerd waren, laat hij zich ontvallen dat hij in alle geval geen plantrekker wil zijn.

Daarop wordt hij apart genomen door een hoger officier, maar ook dan kan hij zijn grote mond niet houden.

Gevolg: 15 dagen eenvoudig arrest, gevolgd door een degradatie tot sergeant, eerst bij het 3de Jagers te Voet (toevallig de eenheid van de Slag van Imde), daarna bij het 5de Linieregiment, en daarna bij het 15de Linieregiment.

De oorzaak voor het incident dat hem zijn ster van onderluitenant kostte, legt hij bij een combinatie van overdreven drankgebruik en een aanval van malaria, een ziekte die hij in Afrika opgelopen heeft.

Heldendaden van Gentsche soldaten

Voorgaande week spraken wij reeds van de heldendaden van een sergeant van het 1° linie, die te L..., met zes wielrijders onder zijne bevelen, een gevecht te leveren had tegen een vijftigtal uhlanen, waarvan een gedood en vijf gewond werden.

Eene lans met wimpel en tal van andere voorwerpen werden zegepralend naar het kwartier medegebracht. De onderofficier, die door zijn oversten warm geluk gewenscht werd, is de zoon van onzen confrater, den heer H. Keurvels.

De sergeant Keurvels heeft zich sindsdien nog meer weten te onderscheiden. Zoo onder meer tijdens eene verkenning met dertig wielrijders, en tijdens dewelke hij en zijne manschappen op vier compagniën Duitsch voetvolk botsten, die een verwoed geweervuur op onze manschappen openen. De onderofficier, zijne wonderbare koelbloedigheid behoudend, stelde zijne manschappen op en beval vuur. Onze soldaten deden wonderen en tal van Duitschers beten in het zand. Slechts één onzer manschappen werd licht gewond.

De sergeant Keurvels wist zijne soldaten verder ongehinderd terug te trekken en verwittigde den generaal van de aanwezigheid der Duitsche troepen. De generaal, hem hartelijk geluk wenshend, bevorderde hem onmiddellijk tot 1° sergeant-majoor.

Gazette van Gent, 01.09.1914.

Een moedige onderofficier

In een voorgaande nummer hebben wij reeds eenige inlichtingen gegeven over een bewijs van vermete dapperheid, geleverd door een onderofficier van het ... linieregiment.

Ziehier daarover eenige nadere bijzonderheden:

Verleden woensdag verliet de eerste sergeant-majoor H. Keurvels zijn kantonnement om te gaan opsporen hoe de Duitsche troepen gelegerd waren. Als burger verkleed, begaf hij zich per spoor tot aan B..., waar hij een zijner kennissen kon overhalen om in te spannen en hem door het bosch naar M... te geleiden, volop in de Duitsche lijnen.

In het bosch werden zij opgehouden door een tiental uhlanen en zeven cyclisten, die hun hunne papieren vroegen. Keurvels liet een burgerlijk paspoort zien, dat zij eens ronddraaiden, terwijl hij hun in het Duitsch eenige grapjes vertelde.

Na hem goed opgenomen te hebben, lieten zij hem gaan. Bij het afscheid nemen overhandigde hij hun al lachende een nummer van een Gentsch dagblad, waarin den Duitschen aftocht beschreven stond.

Te M... gekomen, kon onze sergeant-majoor waarnemen, dat de ongelukkige inwoners van het dorp in de kerk opgesloten waren en dat de Duitschers bezig waren verschansingen te delven en de baan te ondermijnen.

Daarmede wist hij er genoeg van en trok hij terug door het uitgestrekt bosch naar B..., waar burgers hem verwittigden dat eene Duitsche patroelje hem op de hielen zat. Ongelukkigig stond het paard uitgespannen en onze roekelooze verkenners stonden daar zonder verdediging. Gelukkigig bevond zich daar een moedige ambtenaar, die reeds vele goede diensten aan ons leger bewezen heeft, en hem een rijwiel ter hand stelde. In volle vaart vloog onze sergeant-majoor in de richting van S... Het was hoog tijd, want de Duitschers gingen aan het vuren, gelukkigig zonder hem te treffen.

Onze verkenners had zijn doel bereikt en kon wetenswaardige inlichtingen aanbrengen, tot groote voldoening zijner oversten.

Gazette van Gent, 24.09.1914.

Sergeant Keurvvels zal nog proberen zijn hoedanigheid van officier terug te krijgen. Hij wordt daarin gesteund door zijn oversten, die daarbij expliciet verwijzen naar zijn uitstekend palmares van augustus-september 1914, maar de hoogste bevelhebbers zijn onverbiddelijk: een officier hoort zich onberispelijk te gedragen, en daarin heeft Keurvvels gefaald.

Vreemd genoeg haalt sergeant Keurvvels zelfs het einde van de oorlog niet: op 24 oktober 1918 wordt hij met verlof zonder soldij gestuurd. De reden daarvan is ons niet duidelijk.

Op 1 februari 1919 wordt hij gedemobiliseerd en is hij geen militair meer.

In 1923 probeert hij terug dienst te nemen in het leger.

Van een eventuele nieuwe indiensttreding vinden we echter geen spoor, en we gaan er dan ook van uit dat dit niet gelukt is, tenzij het onvindbare derde militair dossier daar zou over gaan. Uit zijn aanvraag blijkt dat hij inmiddels in leper woont, op de Meensesteenweg.

En dan, op 28 september 1926 neemt hij opnieuw dienst in het Vreemdelingenlegioen, tot 28 september 1932 (een contract van vijf jaar, verlengd met een jaar).

Hij brengt die periode hoofdzakelijk door in Noord-Afrika (Oran, Marrakech en Rabat).

Ook nu speelt zijn temperament hem parten, want hij wordt door het Vredegerecht van Rabat veroordeeld tot één dag gevangenisstraf met uitstel voor agressie en geweldpleging.

Verder brengt hij in die zes jaar in het totaal 75 dagen door in het cachot.

Toch zwaait hij in 1932 af met een certificaat van goed gedrag, in het Vreemdelingenlegioen waren de normen toen blijkbaar iets anders.

Vermeldenswaard voor die periode is ook een felicitatiebrief van de Generaal, Plaatscommandant van Rabat, van 29 januari 1929:

“S’est porté volontairement au secours de 2 soldats français qui essayaient vainement d’arrêter un tirailleur sénégalais en état d’ivresse. Au cours de la lutte, a été profondément mordu à la main droite.”

Vertaald:

“Heeft vrijwillig 2 Franse soldaten geholpen die vergeefs probeerden een dronken Senegalese infanterist te arresteren. Werd tijdens dat gevecht hard in de rechterhand gebeten.”

POUR SE RETROUVER. (1)

CALANT, ALICE et MARIE, de Wenduynne, sont priées de donner leurs nouvelles à Calant, Richard, de Bruges, C 245, 1re Cie Belge en Campagne. 764

DETHIER, LUCIEN, de Huy, est prié de donner de ses nouvelles à son frère, FRANÇOIS DETHIER, C. I. A., 5e batterie, Eu, Seine-Inférieure, France. 740

KEURVELS, H., s.-off., Hôpital Victor Hugo à Calais, désirerait avoir des nouvelles de son frère, rédacteur du "Vaterland" et "Volksblad" à Gand. 767

LENAERTS, ELISE, habitant en Belgique, 80, av. des Eglantiers, Wilryck-les-Anvers, est priée de donner de ses nouvelles. Ecr. J. S., 38, Bur. du Journal. 305

LE SOLDAT DESIRE NYS, 3 C. D. D., Camp d'Anvours Sarthe, d'Anvers, 29, Lepelstraat, demande nouvelles de sa famille. 761

LE SOLDAT VANDEKERCKHOVE, C. 275 2e Cie Armée Belge demande des nouvelles de sa famille. 754

L'Indépendance Belge, 27.02.1917.

POUR SE RETROUVER. (1)

CALANT, ALICE et MARIE, de Wenduynne, sont priées de donner leurs nouvelles à Calant, Richard, de Bruges, C 245, 1re Cie Belge en Campagne. 764

KEURVELS, H., s.-off., Hôpital Victor Hugo à Calais, désirerait avoir des nouvelles de son frère, rédacteur du "Vaterland" et "Volksblad" à Gand. 767

LENAERTS, ELISE, habitant en Belgique, 80, av. des Eglantiers, Wilryck-les-Anvers, est priée de donner de ses nouvelles. Ecr. J. S., 38, Bur. du Journal. 305

MARIEN, FLOR, Mme, d'Anvers, est priée de donner son adresse à M. B., Bureau Journal. 773

MERTENS, CYRILLE, d'Alost, est artilleur à Armée Belge, C 24. 66e. 766

L'Indépendance Belge, 01.03.1917.

Keurvvels bevond zich begin 1917 blijkbaar in het hospitaal in Calais: ligt daar de reden voor zijn vroegtijdig vertrek uit actieve dienst?

Arme
ou
Service

INFANTRIE LEGION ETRANGERE

Modèle 314-1/00

COMMANDEMENT DE LA LEGION ETRANGERE
DRHLE - BALE - BC

A Aubagne, le

25 FEV. 2008

EXTRAIT DES SERVICES

Destiné à être joint à un dossier administratif

NOM : KEURVELS	N° identifiant défense : ./.									
Prénoms : Henri, Jules, Antoine	N° matricule légion : 1939/777									
Né le : 21 octobre 1884	à Gand (Belgique)									
N° d'identification : <table border="1" style="display: inline-table; vertical-align: middle;"><tr><td>1</td><td>8</td><td>4</td><td>1</td><td>0</td><td>9</td><td>9</td><td>./.</td><td>./.</td></tr></table>	1	8	4	1	0	9	9	./.	./.	Dernier grade obtenu : légionnaire de 2 ^{ème} classe
1	8	4	1	0	9	9	./.	./.		

Indication des services Affectations ou positions diverses	Dates (Colonne 1)	Position	Valeur	Du	Au
Engagé volontaire pour la durée de la guerre à l'intendance militaire de Valenciennes au titre de la Légion étrangère, le Arrivé au corps et incorporé au Dépôt de la Légion, le Affecté au 11 ^{ème} Régiment Etranger d'Infanterie / 10 ^{ème} Compagnie. Nommé caporal à/c du Nommé sergent à/c du Evacué sur l'hôpital, le Sort de l'hôpital, le Cassé de son grade et remis légionnaire de 2 ^{ème} classe à/c du Rejoint le Dépôt de la Légion étrangère, le Evacué sur l'hôpital, le Sorti de l'hôpital, le Sort sur le centre de démobilisation à Marseille, le	27.09.1939	Contre l'Allemagne			
	29.09.1939	Intérieur	CS	29.09.1939	14.12.1939
	25.11.1939	Contre l'Allemagne			
	16.02.1940	Aux armées	CS	15.12.1939	18.12.1940
	18.04.1940				
	24.04.1940				
	31.07.1940				
	28.07.1940				
	15.08.1940				
	29.08.1940				
18.12.1940					
Blessures/Citations/Décorations					
Néant					
ECHELLE DE SOLDE : ./.					
BREVET PARACHUTISTE N°: ./.					
Interruption des services : Néant			CERTIFICAT DE BONNE CONDUITE Sans Objet		

NOTA

Il ne vous sera pas établi d'autre exemplaire de ce document.
Il vous appartient d'en faire des photocopies.

Pour le général, commandant la Légion étrangère
et par délégation
le chef de bataillon **POUJOL de MOLLINIENS**
chef de groupe
des officiers anciens de la Légion étrangère

En dan, zeer tot onze verwondering, krijgen wij van het Vreemdelingenlegioen nog een document: een dienststaat opgesteld in Aubange (FR) op 25 februari 2008!⁶

Dit document vermeldt een opname van Henri Keurvels in het Vreemdelingenlegioen op 27 september 1939, hij is dan bijna 56 jaar oud!

Opnieuw maakt hij snel carrière: korporaal op 25 november, sergeant op 16 februari 1940.

Maar de geschiedenis herhaalt zich: op 31 juli 1940 worden hem zijn sergeantstrepen terug ontnomen en wordt hij opnieuw legionair 2de klasse.

Wat heeft hij nu weer uitgespookt? We weten het niet, het wordt deze keer niet vermeld.

Zijn derde verblijfsperiode bij het Vreemdelingenlegioen verloopt deze keer minder heroïsch, hij wordt twee keer gehospitaliseerd (speelde de malaria hem parten?), en op 18 december 1940 wordt hij in Marseille definitief gedemobiliseerd.

Hierna nog eens het palmares van eervolle onderscheidingen en vermeldingen van Henri Keurvels (waarschijnlijk onvolledig):

- Koloniale Medaille (Frankrijk) (voor diensten bewezen in Marokko);
- Herinneringsmedaille van Marokko (Frankrijk);
- Overwinningsmedaille (België);
- Kruis van de Orde van Ouissam Alaouite (Marokko);
- Oorlogskruis met Palmen (België);
- Medaille van de IJzer (België);
- Medaille van de Vrede (Marokko);
- Felicitatiebrief van de Generaal Plaatscommandant van Rabat (Frankrijk).

⁶ Met een juiste geboortedatum, maar als geboortjaar 1884 in plaats van 1883.

Drie dienstperiodes in het vermaarde Franse Vreemdelingenlegioen, de eerste wereldoorlog met het Belgisch Leger, eervolle onderscheidingen uit België, Frankrijk en Marokko, soldaat, korporaal, onderofficier, officier en weer terug, gevangenis en cachot, hospitaal, malaria... en misschien nog veel meer waar we (nog) geen weet van hebben: Henri Keurvels heeft het allemaal meegemaakt, een echte avonturier. Misschien moesten er in 1914 in het Belgisch Leger zo een paar meer geweest zijn.

Zoals destijds mijn eerste korpsoverste tegen mij als jonge onderluitenant zei over een soldaat die deugnieterij had uitgestoken:

“Ge moet hem streng straffen... maar met zo ene wil ik naar den oorlog gaan...”.

[De informatie uit dit artikel is afkomstig uit eigen opzoekingen, dienststaten van het Franse Vreemdelingenlegioen, uit het boek “1914-1918 in Londerzeel en Noordwest-Brabant” van Louis De Bondt en Francis Halleman en uit stukken in de archieven van Defensie, waarvan mij een groot deel werd overgemaakt door Joris Saerens, waarvoor mijn dank.]

Er bestaan vele documenten over de belevenissen van mensen uit de periode van de eerste wereldoorlog. De meeste zijn in teksten neergeschreven, sommige kan je op foto's en filmopnames terugvinden. Maar het is uitzonderlijk om herinneringen in tekeningen terug te vinden. En dat is precies wat U hier verder kan ontdekken: een in Londerzeel weggevoerde trambediende die zijn kampervaringen in Duitsland in schetsen vastlegde in zijn bij de gevangenneming vlug mee gegrist notaboekje en kleurpotloden... Die man was een Wolvertemenaar en wat hij meer dan honderd jaar geleden in vrij naïeve tekeningen achterliet zegt soms meer dan alle "droge" beschrijvingen die zoveel anderen met veel woorden hebben proberen duidelijk te maken. Onze collega's uit de buurgemeente van de "Geschied- en Heemkundige Kring van Londerzeel" publiceerden dit in hun tijdschrift in 2017 (nr. 3) en gaven welwillend hun toestemming om deze unieke getuigenis in een herwerkte versie ook via deze weg verder te tonen. Ook de familie Van Schel, die dit notaboekje nog steeds bewaart, gaf onmiddellijk toestemming voor deze publicatie. Aan beide onze hartelijke dank.

HET DAGBOEK VAN JOZEF VAN SCHEL

WEGGEVOERD ALS DWANGARBEIDER NAAR ALTEN-GRABOW 1914-1915

**Fons Moeyersons
Alfred Van Schel
Johan Van Schel**

Honderd jaar geleden werden in ons land, ook in onze regio, mannen opgeëist en als dwangarbeiders naar Duitsland gedeporteerd. Dat is een andere geschiedenis dan die van soldaten en krijgsgevangenen, en veelal minder gekend.

We belichten het hoe en waarom van dwangarbeid en de deportaties naar Duitsland, en dan de geschiedenis van de gedeporteerde Jozef Van Schel.

Jozef Van Schel 1883 – 1972.

DWANGARBEID EN DEPORTATIE

Opeising, wegvoering en dwangarbeid waren in 1914-1918 geen nieuwe fenomenen.

De geschiedenis van kolonies en kolonistoren staat bol van verhalen over slavernij en slavenhandel tot ver in de 19de eeuw. In die 19de eeuw gebruikten de wereldmachten en de 'hoog-beschaafde' naties slaven en strafkolonies als goedkope werkkrachten, vaak onder het mom van 'beschaven van primitieven' en werkschuwers, tot 'verheffing van lagere rassen' (denk aan Belgisch Congo).

Hoewel dwangmaatregelen versus de mensenrechten in de verdragen van Den Haag ¹ geregeld werden, vertoont het optreden van de Duitse bezetter in wereldoorlog I in België nog

¹ Vredesconferenties van Den Haag 1899 en 1907 met o.a. wetten en gebruiken van oorlog te land en ter zee, in toepassing van de Conventie van Genève van 1864, enz.

Transport van gedepor-teerden in een goederen-wagon (november 1916).

veel van die oude koloniale en imperialistische kenmerken: optreden tegen werklozen als 'werkschuwers' of werkweigeraars ('*Arbeits-scheuen*') om hen 'aan de edele arbeid' te zetten.

Dat gebeurde ook met krijgsgevangenen, maar die laten we in dit artikel buiten beschouwing.

MILITAIRE DWANG

Reeds begin 1915 probeerden het opperbevel van het leger (OHL), het Pruisisch ministerie van oorlog en het Generaal-gouvernement van België zich intensief te bemoeien met het 'Belgisch arbeidersvraagstuk': optreden tegen werklozen en werkweigeraars, tegen 'nietsdoeners of leeglopers' (*Müssiggänger/Arbeits-scheuen*) versus behoefte aan arbeiders in Duitsland.

Moeilijke besprekingen en voorzichtige onderhandelingen met een gouverneur-generaal von Bissing, die er vooral op uit is bedrijven en werknemers in België te houden en te activeren, met militairen en Duitse groot-industriëlen die alles uit België willen weghalen.

Begin oktober 1916 beslist Ludendorff in het operations- en etappengebied te beginnen met gedwongen rekrutering van werkrachten omdat burgerarbeiders hoognodig zijn om in het stellingen- en etappengebied te werken aan diverse infrastructuurwerken.

Bijvoorbeeld de spoorwegen, waarvoor men in het noorden van Frankrijk dringend 65.000 arbeiders schat nodig te hebben.

De militaire maatregel is ook een middel om meer druk te zetten op het generaal-gouvernement om arbeiders op te eisen voor de oorlogsindustrie in Duitsland en voor de behoeften van het leger.

Op 3 oktober komt een verordening van de '*Generalquartiermeister*' om alle werklozen, 'werkschuwers' en steuntrekkers uit het operations- en etappengebied op te eisen voor dwangarbeid via '*Zivil-Arbeiter-Bataillonen*' (burgerlijke arbeidersbataljons, daarom ZAB'ers genoemd).

Postkaart uit 1916 met Belgische gedepor-teerden in de Lüneburger Heide.

Groepsfoto van soldaten in het kamp van Alten-Grabow (WO1, verder ongedateerd).

Een compagnie ZAB bestond aanvankelijk uit 500 man, later tot 2.000 man.

De eerste deportaties vonden plaats op 2 oktober in Gent, 8 oktober in Brugge, midden oktober in Doornik. Tussen 16 oktober 1916 en voorjaar 1918 waren er 25 *ZABataillone*, rond de jaarwisseling 1916-1917 waren al 41.000 arbeiders opgehaald, maar het objectief 50.000 werd niet gehaald.

De werkomstandigheden waren voor de dwangarbeiders ronduit verschrikkelijk, het aantal doden wordt geschat tussen 1.056 en 1.298 (naar gelang van de bronnen).

De voorbereiding van de deportaties uit het generaal-gouvernement begint in oktober 1916 nadat von Bissing in zijn besprekingen met de legerleiding (OHL), de ministeries, de rijkskanselier en vooral de grootindustrie zijn pogingen om industrie en arbeiders in België te houden opgeeft voor een compromis om toch zoveel mogelijk naar Duitsland te sturen.

Op 29 augustus 1916 had generaal veldmaarschalk Paul von Hindenburg, dan hoofd van de generale staf, het invloedrijkste machtscentrum van het Duitse rijk, al beslist dat vanaf september 1916 er per maand 300.000 legermansschappen uit de Duitse oorlogsindustrie weggetrokken zouden worden om ingezet te

worden aan de frontoorlog. Het '*Hindenburgplan*' had al de algemene dienstplicht ingevoerd en zou verder de nood aan arbeidskrachten opvullen met arbeiders uit bezette gebieden.

De druk kwam ook, zelfs vooral, van de Duitse grootindustrie die een oorlogsindustrie was geworden en een acute nood aan werkkrachten had.

Carl Duisberg, hoofd van Bayer Leverkusen (munitieproductie), was de man die op een industrieconferentie in september 1916 naar minister van oorlog von Hohenborn uitriep: '*Öffnen Sie das grosse Menschenbassin Belgien!*' (maak het mensenbassin of de mensenvoorraad België open!).

Ook andere industriële bedrijven, vooral in Rijnland-Westfalen, zoals de staalindustrie (Krupp), de mijnindustrie en de elektro-industrie (chef Rathenau van AEG) schreeuwden om arbeiders uit België via het DIB (*Deutsches Industrie Bureau*).

Het generaal-gouvernement begon met de deportatie van dwangarbeiders op 26 en 27 oktober 1916 in Quiévrain met respectievelijk 729 en 256 personen op transport naar Münster.

Tussen 26 oktober 1916 en 10 februari 1917 waren er 115 dwangopeisingen, soms kleine zoals Lanaken met 5 en Thuin met 24 gedeporteerden, soms grote zoals Lessines (Lessen) met 1.988,

Gembloux (Gembloers) met 1.613 en Tubise (Tubeké) met 1645 weggevoerden.

Soms hadden in één stad meerdere deportaties plaats: 13 in Antwerpen met een totaal van 7.555 personen.

De laatste deportatie vond plaats op 10 februari 1917 in Vilvoorde. Londerzeel op 7 februari 1917 was er dus nog net niet aan ontsnapt!

Het OHL had aanvankelijk 20.000 man per week geëist, dat werd op 12 november 1916 afgezwakt tot 12.000 per week, op 25 november 1916 tot 8.000 per week en op 10 december 1916 tot 2.000 per week, gewoon omdat het spoorwegtransport vanwege militaire behoeften onvoldoende beschikbaar was.

Tussen 26 oktober 1916 en 12 februari 1917 werden in het totaal ongeveer 60.000 Belgische dwangarbeiders gedeporteerd.

Het kampeven van de dwangarbeiders was ronduit verschrikkelijk en veroorzaakte heftige protesten in België (o.a. van kardinaal Mercier) en in het buitenland, vooral in Amerika.

Hoewel het OHL zich verzette tegen het beëindigen van de dwangarbeid en na hevige discussies het fiasco –vooral voor de industriëlen– moest toegeven, werd officieel het einde van de deportaties bekendgemaakt op 14 maart 1917.

Op 5 juni 1917 werd de ontslagregeling officieel geregeld voor de terugkeer van de op dat ogenblik nog 20.000 tot 25.000 in Duitsland verblijvende Belgische gedeporteerden.

LUDOVICUS JOSEPHUS VAN SCHEL

Ludovicus Josephus (*"Jozef"*, en in het dagboekje *"Joseph"*) Van Schel werd geboren te Wolvertem op 3 november 1883 en werd dus in het jaar 1914 31 jaar.²

Hij werkte als trambediende op *'den L'*, de verbinding die van Londerzeel over Wolvertem en Meise naar Brussel liep.

Op het ogenblik van zijn arrestatie slaagde hij er nog net in een schrijfboekje en zijn kleurpotlood van de tram mee te grissen, waarmee hij niet alleen gegevens wist te noteren over de afgelegde reisweg van België naar Duitsland en van *'Alten-Grabow Deutschland naar Belgeland'*, maar ook briljante schetsen kon tekenen over het kampeven, hoewel hij helemaal geen geofend tekenaar was.

Zijn verblijf in Duitse gevangenschap duurde er tot 26 januari 1915.

Hij kreeg in 1922 het bronzen *Kruis der Weggevoerden 1914-1918*.³

² Hij werd op 03.11.1883 te Wolvertem geboren en overleed te Wolvertem op 07.07.1972.

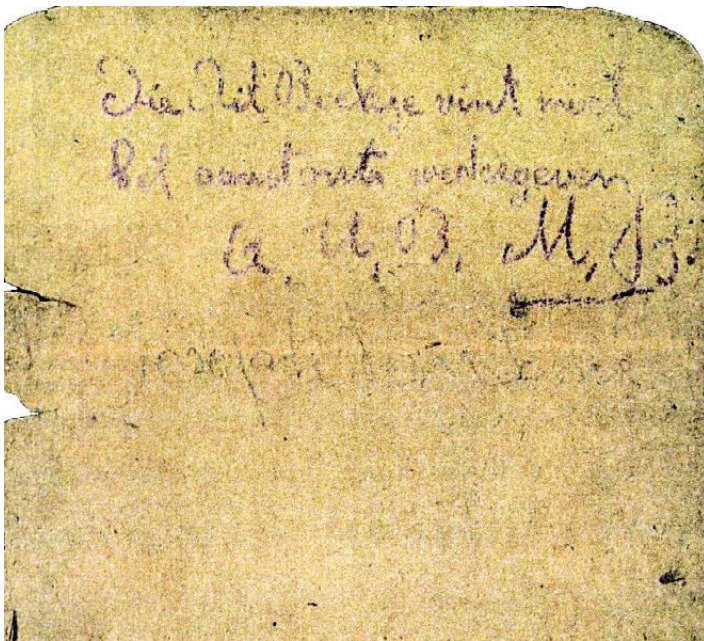
Zijn vader was **Dominicus Van Schel**, landbouwer (° Wolvertem 22.07.1841 + Wolvertem 08.08.1914), en zijn moeder **Maria Philippina Stallaert** (° Wolvertem 24.02.1845 + Wolvertem 31.10.1926).

Hij huwde te Wolvertem op 13.06.1916 met **Maria Catharina Van den Bloeck** (° Wolvertem 23.08.1891 + Wolvertem 14.11.1974).

Zij hadden drie kinderen:

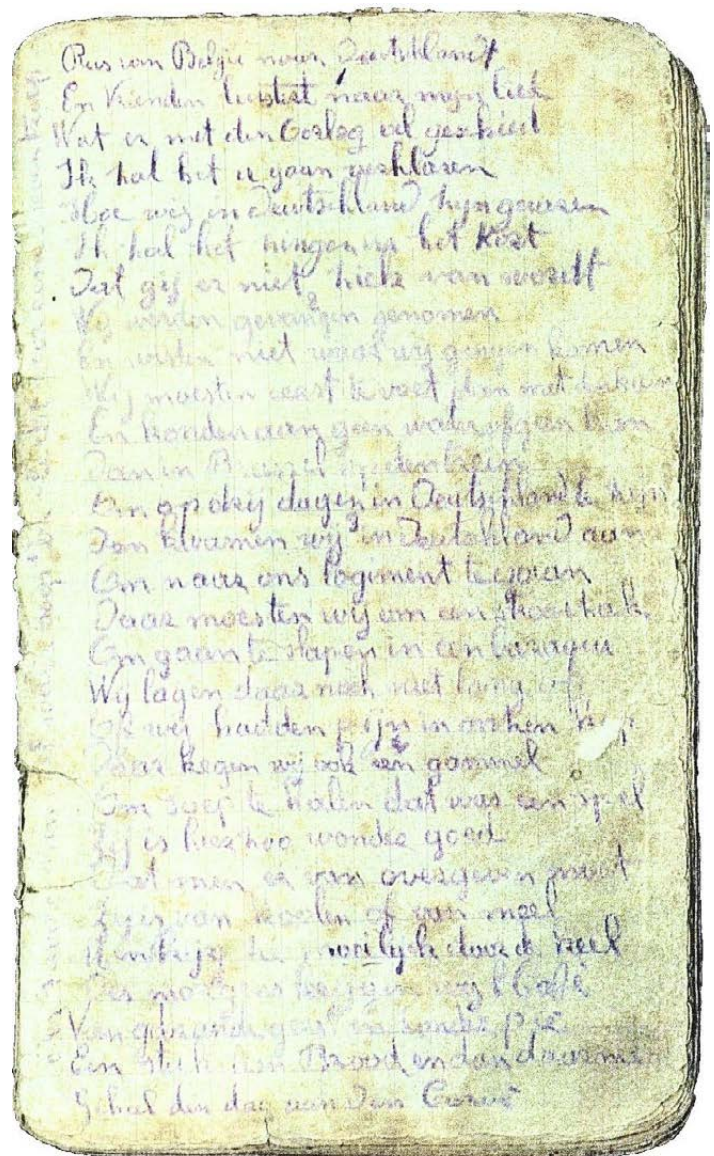
Jan Albert (° Grimbergen 18.11.1916), **Margaretha Louisa** (° Grimbergen 11.11.1917) en **Petrus Franciscus** (° Grimbergen 24.10.1919).

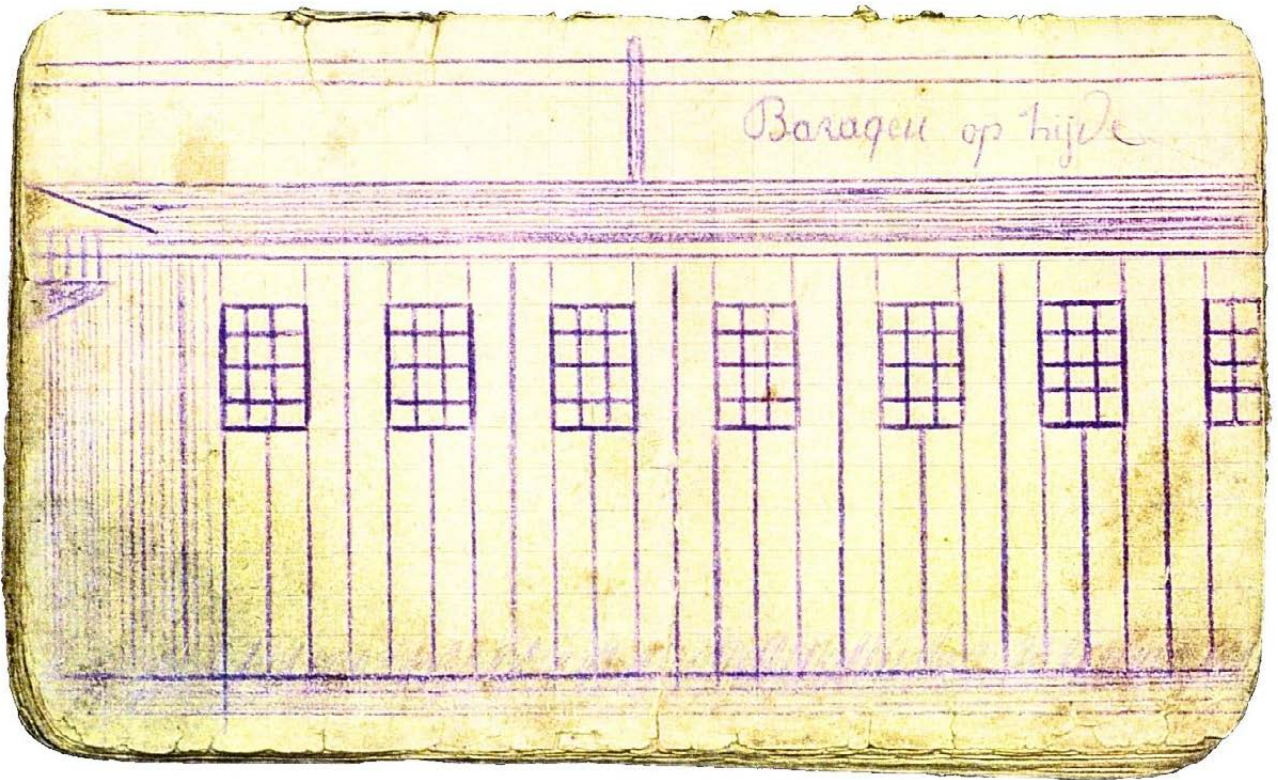
³ Gesticht op 27 november 1922 en toegekend aan 55.000 weggevoerden als werkweigeraars en dwangarbeiders [*voor- en achterzijde identiek, met de jaartallen 1914 en 1918 op de horizontale kruisarmen, het lint donkerrood met chevrons in de Belgische kleuren*].

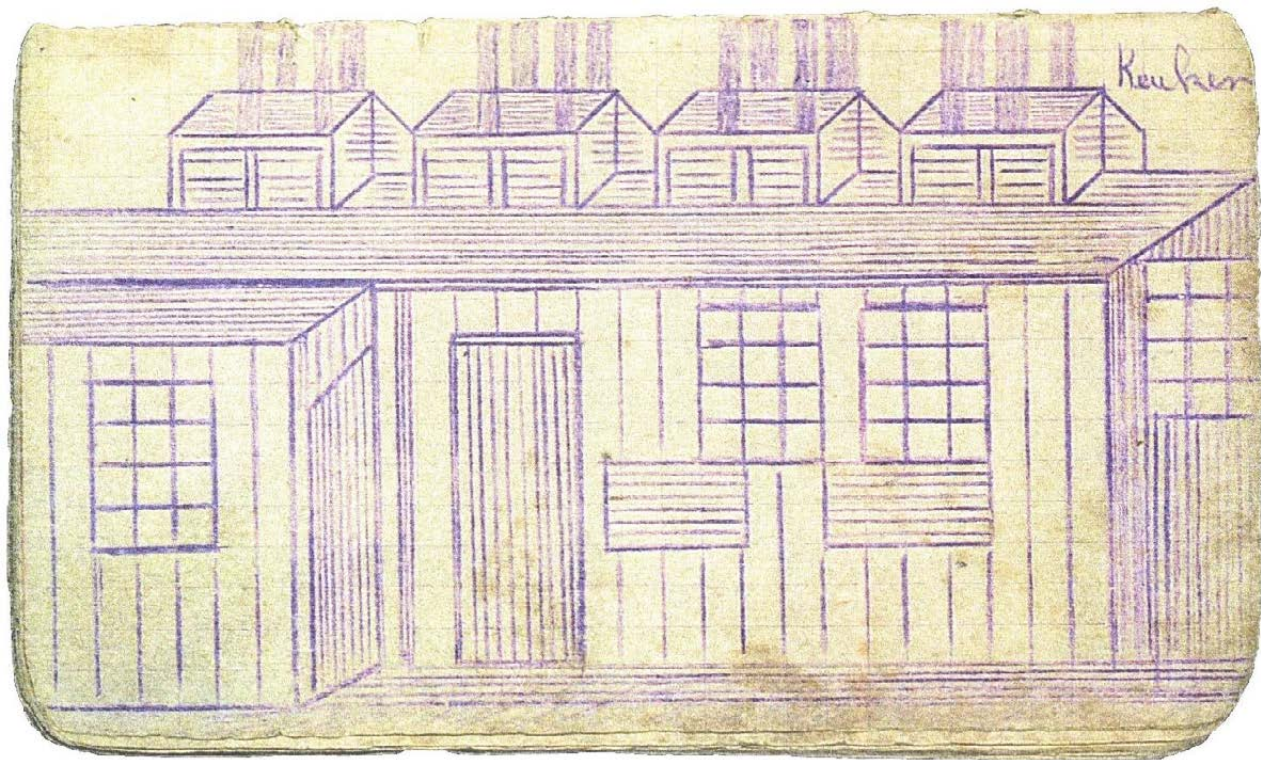
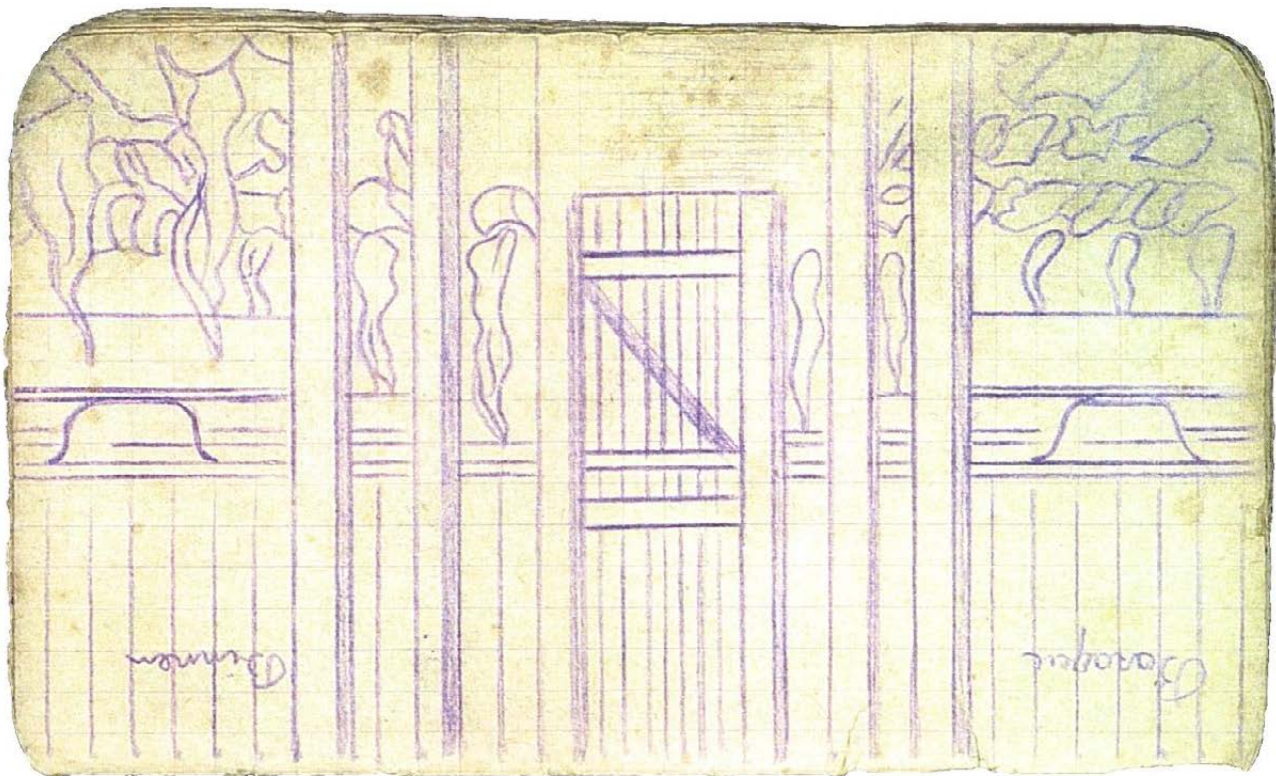

die dit Boekje vint moet
het aanstonds wedergeven
A.U.B. M.B [merci beaucoup]
Joseph Van Schel

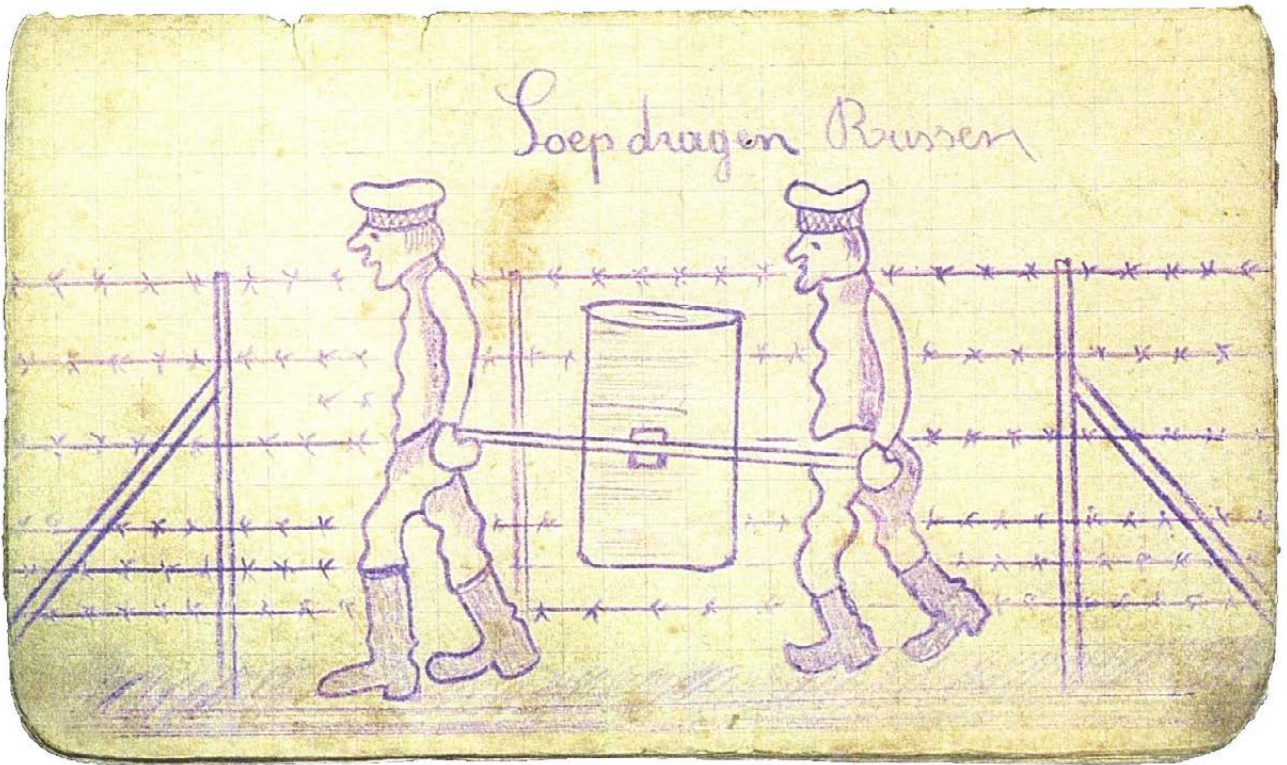
Reis van België naar Deutschland
En vrienden luistert naar mijn lied
Wat er met den oorlog al geschied
Ik zal het u gaan verklaren
Hoe wij in Deutschland zijn gevaren
Ik zal het zingen in het kort
Dat gij er niet ziek van wordt
Wij werden gevangen genomen
En wisten niet waar wij gingen komen
wij moesten eerst te voet, dan met den tram
en konden aan geen water of geen kan
dan in Brussel op den trein
om op drie dagen in Deutschland te zijn
Dan kwamen wij in Deutschland aan
Om naar ons logiment te gaan
Daar moesten wij om een strooizak
Om gaan te slapen in een baraque
Wij lagen daar noch niet lang op
Of wij hadden pijn in onzen kop
Daar kregen wij ook een gammel
Om soep te halen dat was een spel
Zij is hier zoo wonder goed
Dat men er van overgeven moet
Zij is van koolen of van meel
Men krijgt het moeilijk door de keel
Des morgens krijgen wij café
Van gebrande gerst en zonder pre
Een stukske Brood en dan daarmee
Geheel den dag aan den Corvé

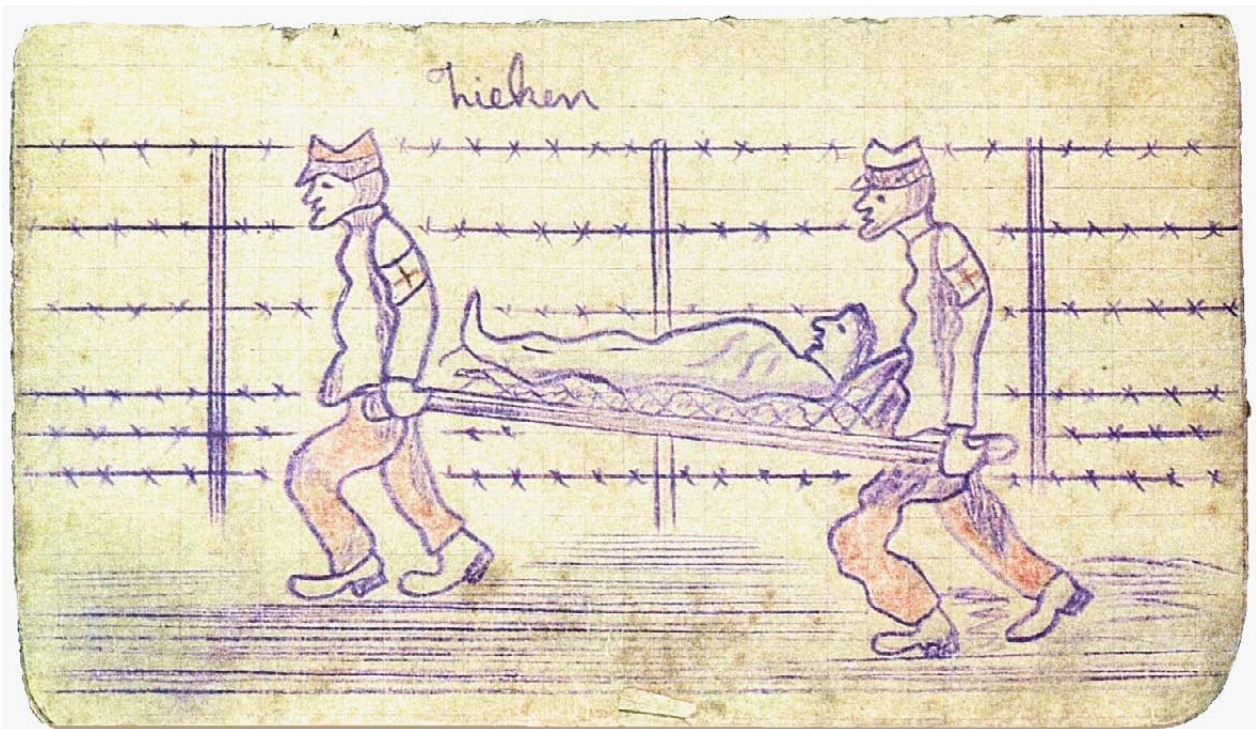
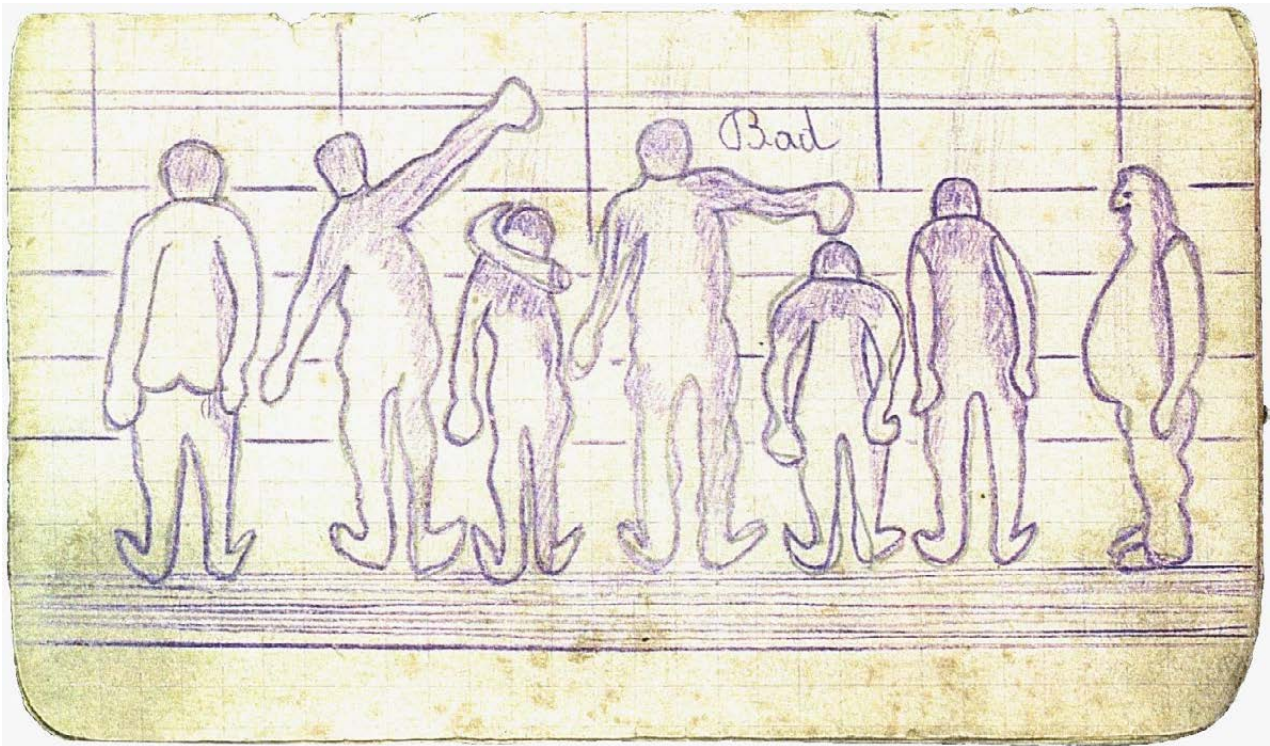

Loep Stok breken

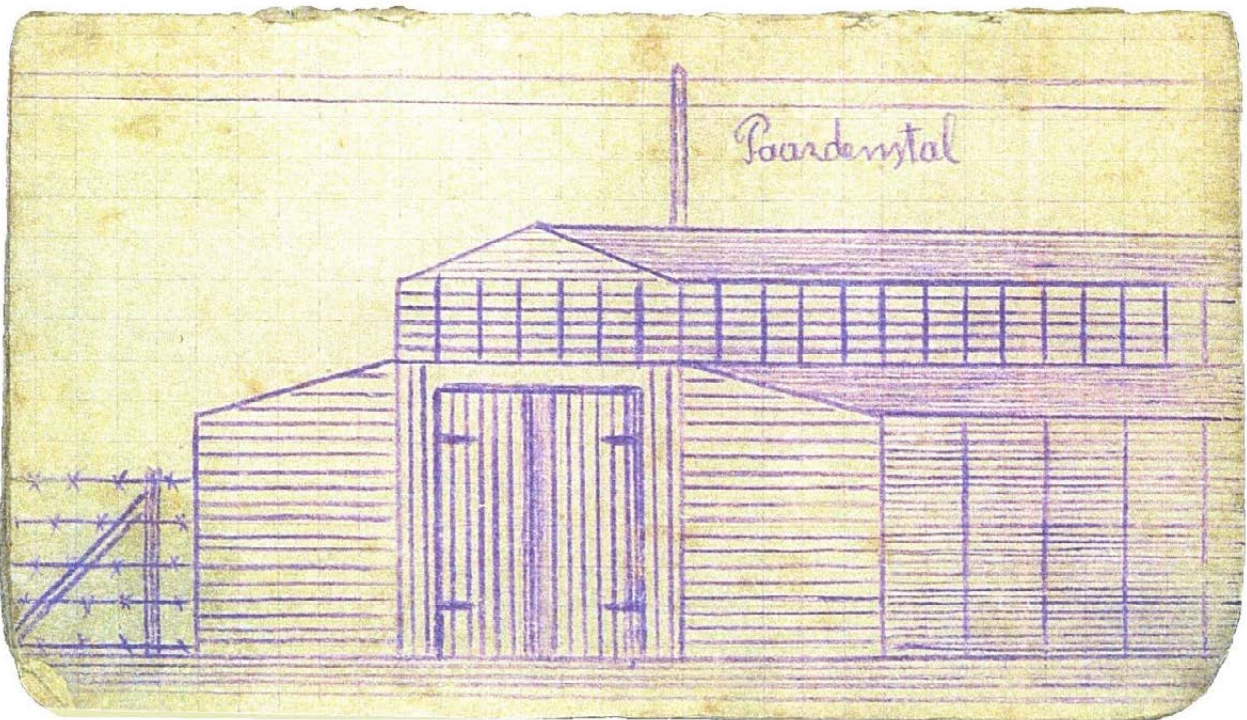
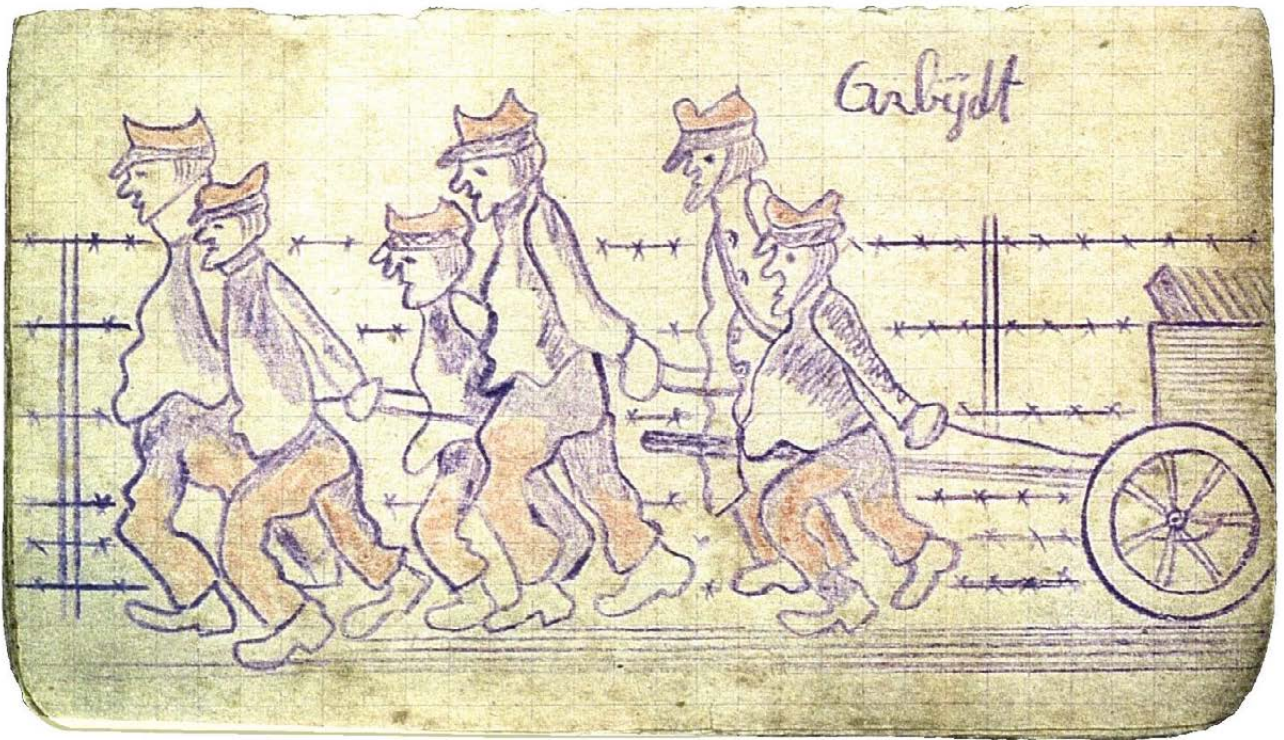

Woorde Werseling

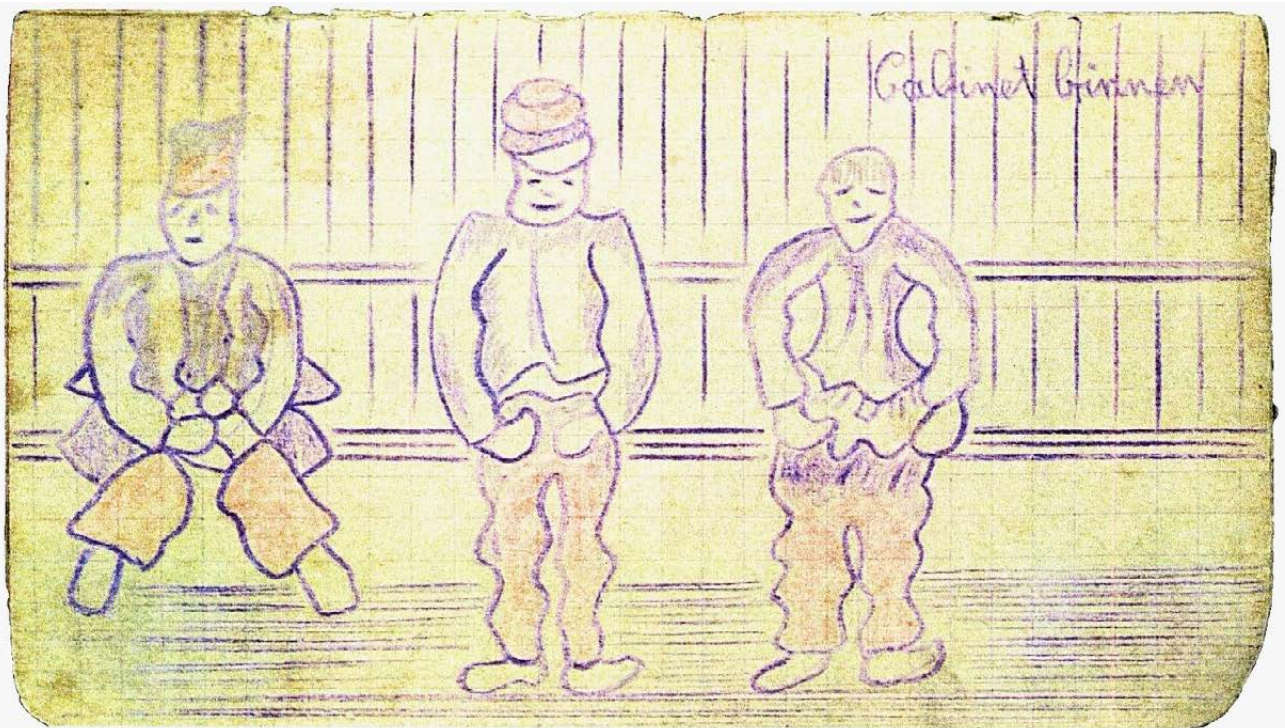

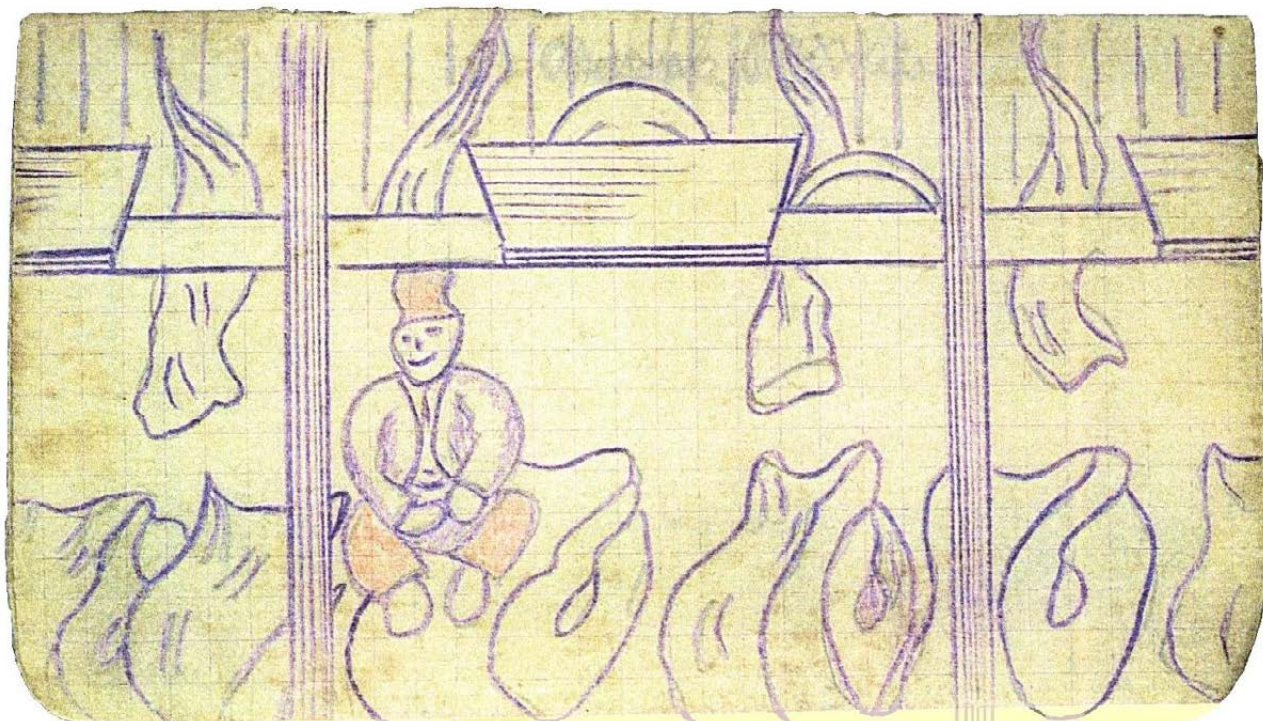
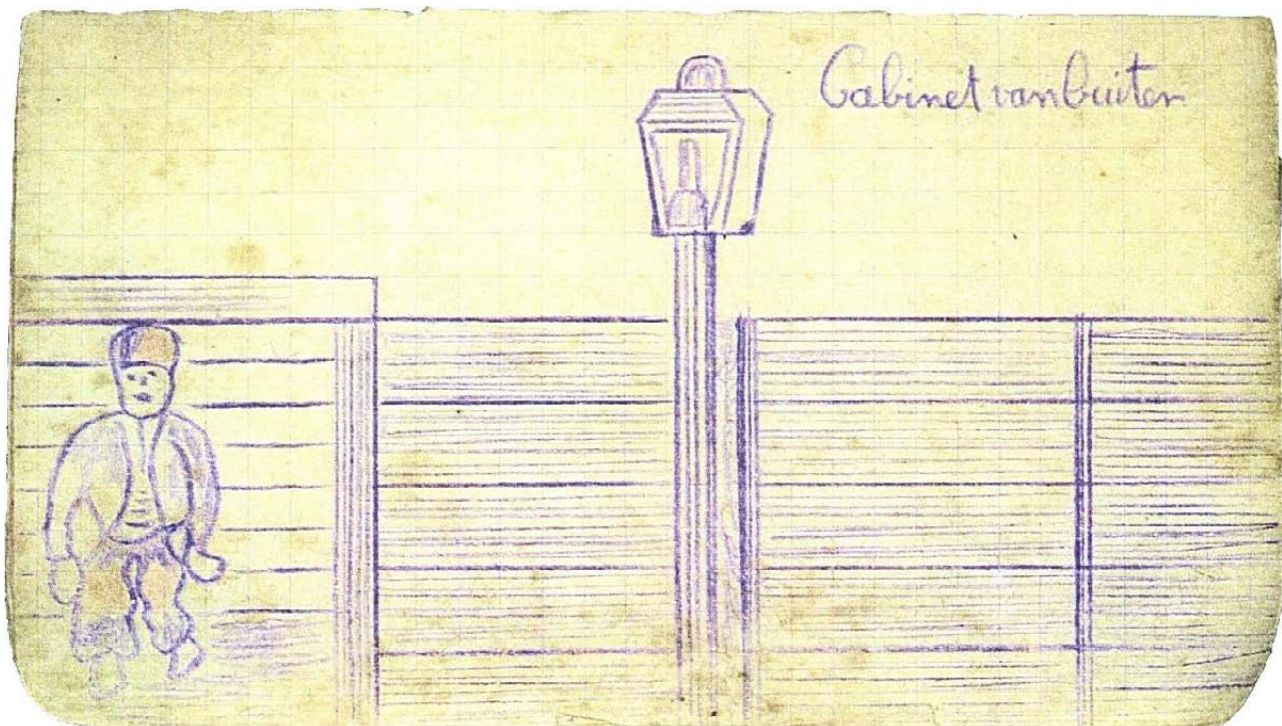
Brood van den Kantine

Brood dragen

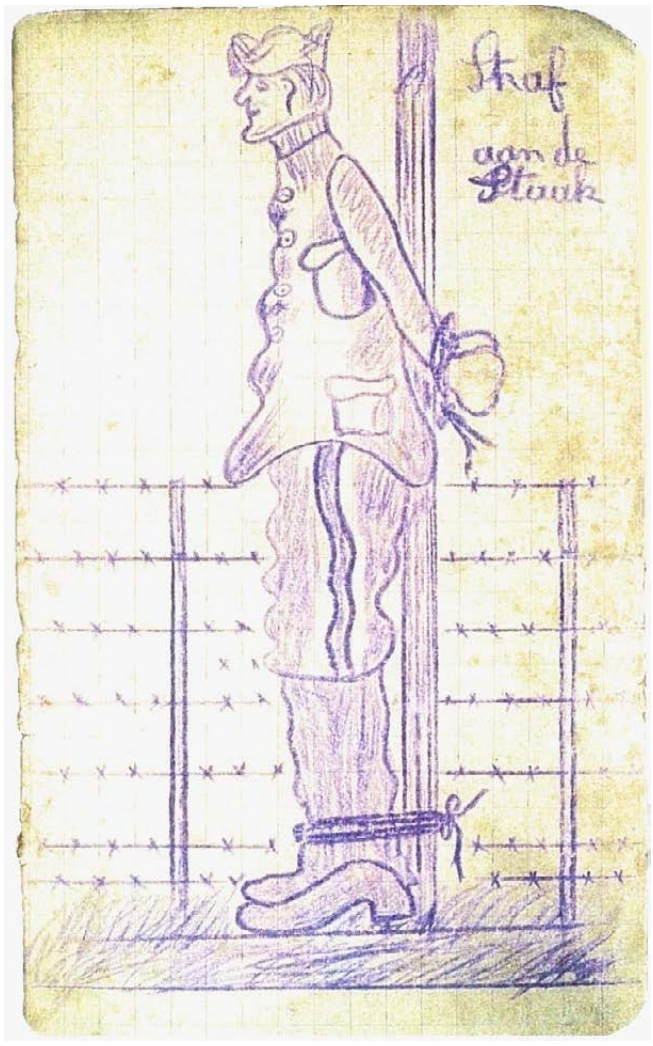

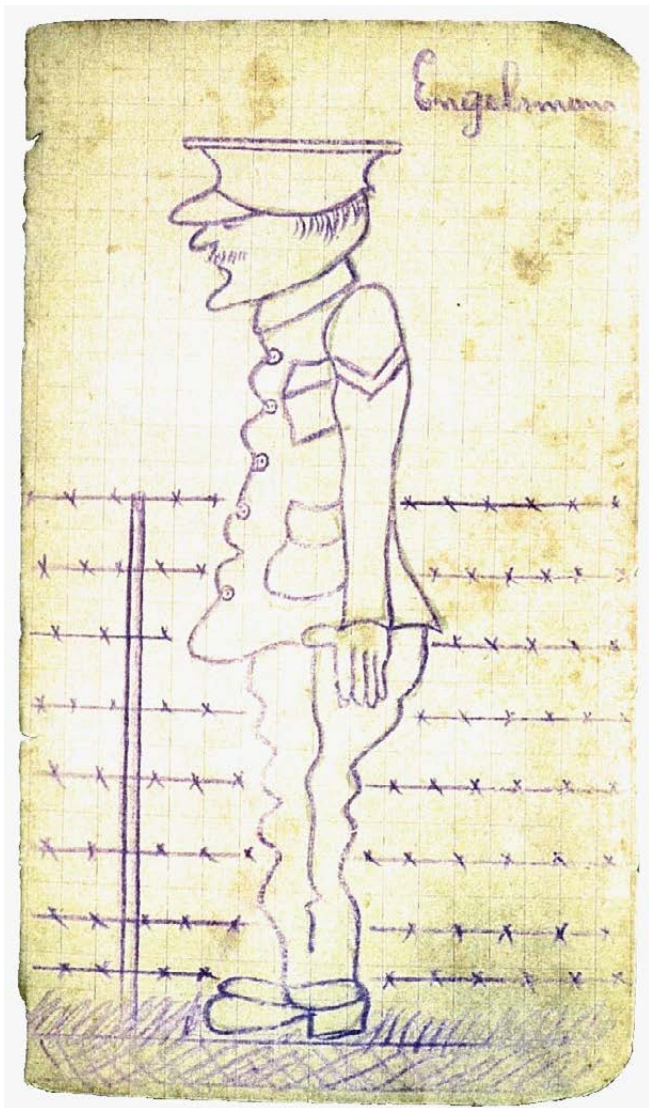

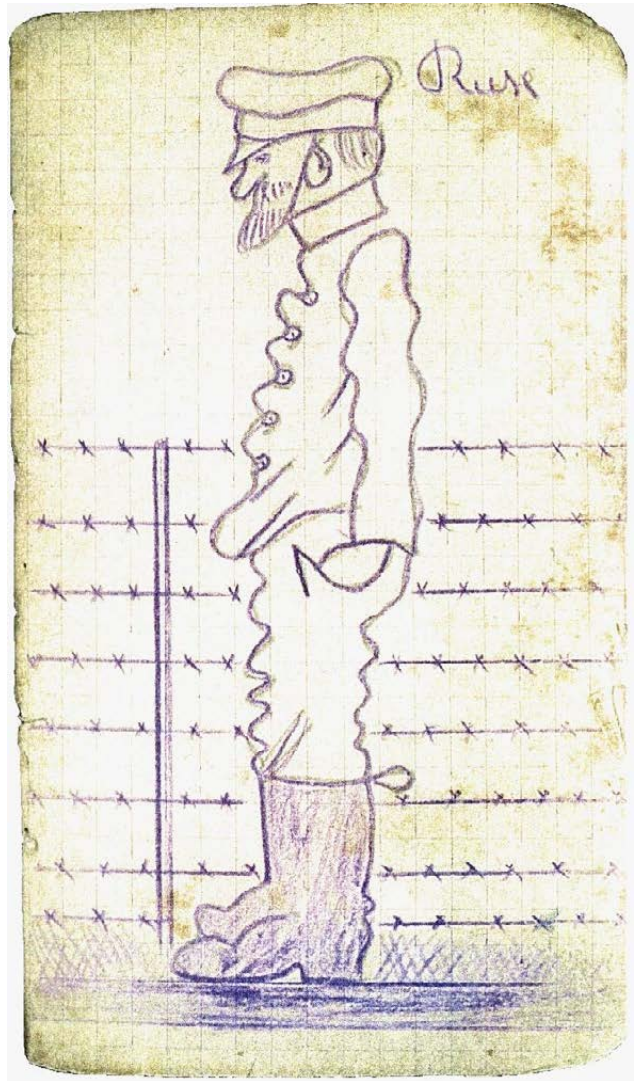
Waschen en droigen

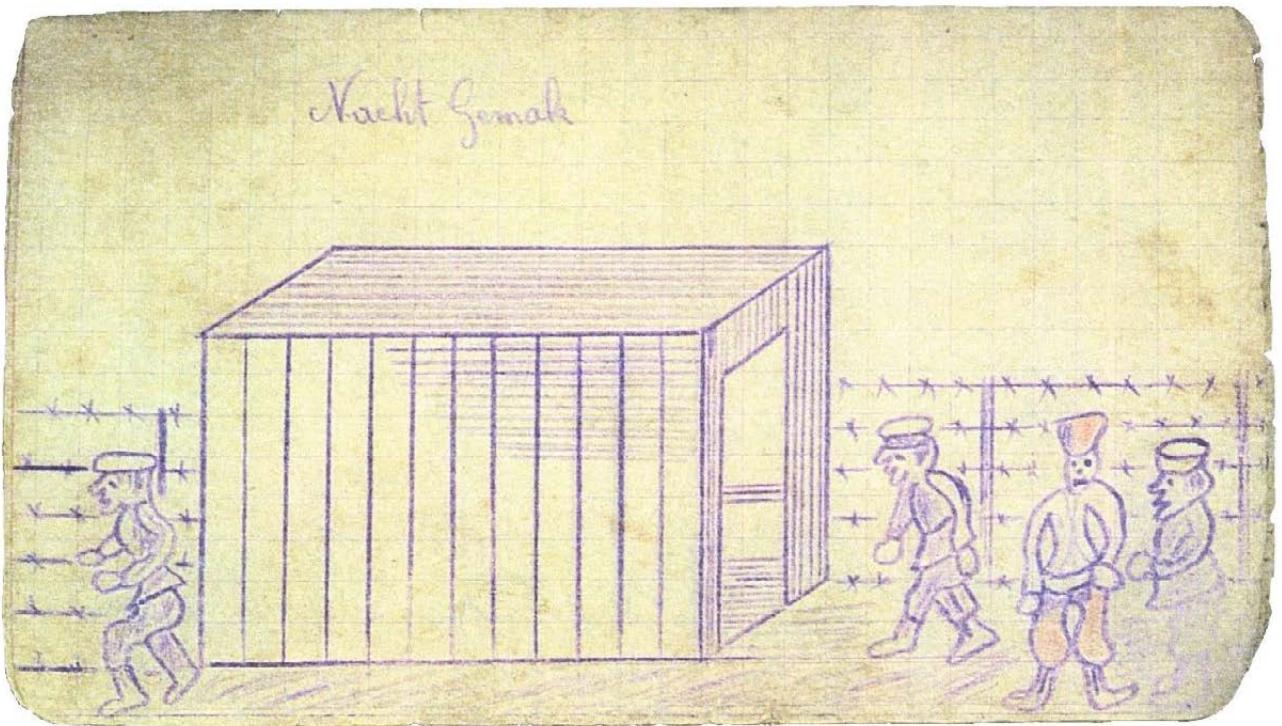

Straf
aan de
Stoek

Reis van Alten-Grabow Duitschland
naar Belgeland

Vertrek dinsdag den 26 Januari
om 3 uren uit het kamp om 3 uren
namiddag op den tram om 6,50 uren
in Lobourg om 8 uren over de Elbe
gereden om 8,10 uren in Magdeburg
gekomen om 8,15 uren daar naar
een Hottel gegaan en er brood met
gehakt vlees geeten om 9 uren en
daar veel bier gedronken daar den
ganschen nacht verbleven maar niet
geslapen om 4 uren woensdags
smorgens een boterham met ge
koffie en een klein pistoléke den
vrijdag den 27 en vertrokken om 10,25
aangekomen was in Bossen
8,20 uren vertrokken 9,25 in (...)
10,25 uren soep met reis ver (...)
10,55 uren Kraiensom 11,25 uren (...)
11,50 uren (...) ergen 1,05 uren Brakel 1,20 uren
Frieburg 1,35 uren Altenbeken 1,55 uren
Zalzkotten 2,45 uren Geseke 2,55 uren
Liepstadt 3,10 uren Beningshausen 3,20
Bad Sassendorf 3,30 Soest 3,40
Westonnen (?) 4 uren Unna 4,20 uren
Zweckheden (?) 4,45 uren Schwerte 4,58 uren
Horgenwest (?) 5,20 uren Barmen-zitter-
Hauseburen Herbelfelt 6,20 uren

Vohwinkel 6,45 uren Soep vertrek 7,18 uren
Ohlin 4,28 uren Opladen 7,55 uren
Mulheim 8,15 uren Reim 8,20 uren Koblenz 8,50
Hozem (?) 9,5 uren Sindoz 9,30 uren Buiz 9,35
Heelendorf 10,42 uren Herbetal 12,25
vertrek 1,55 uren Angleur 3,25 uren
Luik 3,40 uren caffè met een stuk
spek en brood om 12 uren soep met
reis en vlees savons soep met steert en
vlees zooveel men wilde strooi gehaalt
voor op te slapen maar geen dekens
opgestaan 4 uren vrijdag 29 jan smorgens
koffie met brood op den trein 1 ½ uren
vertrokken om 2 ½ uit Luik 3,5 uren 5 uren
in Landen brood met boter
(...) en 2 sossisen, vertrokken 6 uren
(...) ven 7,12 uren ...
(...) kken 8 uren Haren 10 ½ uren aan
(...) brug vertrokken 9,55 Scharebeek 10,30 uren
(...) geten een stuk brood met koffie
vertrokken om 4 uren soep met brood

Reis van Alten-Grabow Duitschland
naar Belgeland

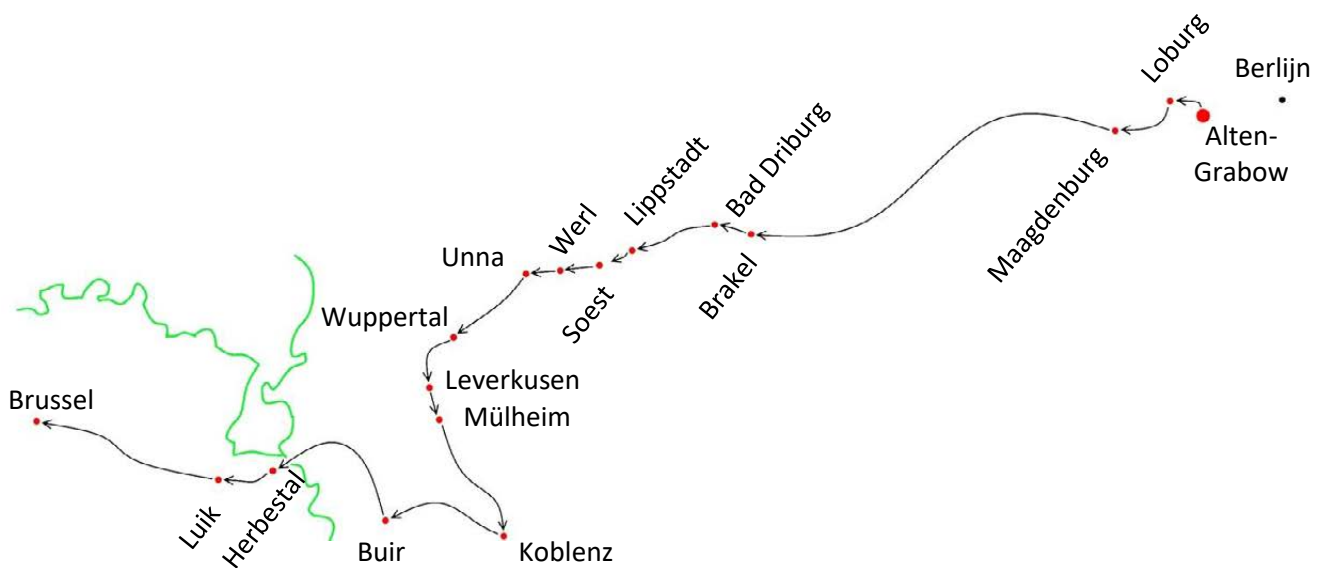
Vertrek dinsdag den 26 januari
1915 uit het kamp om 3 uren
namiddag op den tram om 6,50 uren
in Lobourg om 8 uren over de Elbe
gereden om 8,10 uren in Magdeburg
gekomen om 8,15 uren daar naar
een Hottel gegaan en er brood met
gehakt vlees geeten om 9 uren en
daar veel bier gedronken daar den
ganschen nacht verbleven maar niet
geslapen om 4 (...) uren woensdags
smorgens een boterham met ge (...)
en koffie en een klein pistoléke
voor den trein en vertrokken om (...)
aangekomen in Boss (...)
8,20 uren vertrokken 9,25 in (...)
10,25 uren soep met reis ver (...)
10,55 uren Kraiensom 11,25 uren (...)
11,50 uren (...) ergen 1,05 uren Brakel 1,20 uren
Frieburg 1,35 uren Altenbeken 1,55 uren
Zalzkotten 2,45 uren Geseke 2,55 uren
Liepstadt 3,10 uren Beningshausen 3,20
Bad Sassendorf 3,30 Soest 3,40
Westonnen (?) 4 uren Unna 4,20 uren
Zweckheden (?) 4,45 uren Schwerte 4,58 uren
Horgenwest (?) 5,20 uren Barmen-zitter-
Hauseburen Herbelfelt 6,20 uren

Vohwinkel 6,45 uren soep vertrek 7,18 uren
Ohlin 4,28 uren Opladen 7,55 uren
Mulheim 8,15 uren Reim 8,20 uren Koblenz 8,50
Hozem (?) 9,5 uren Sindoz 9,30 uren Buiz 9,35
Heelendorf 10,42 uren Herbetal 12,25
vertrek 1,55 uren Angleur 3,25 uren
Luik 3,40 uren caffè met een stuk
spek en brood om 12 uren soep met
reis en vlees savons soep met steert en
vlees zooveel men wilde strooi gehaalt
voor op te slapen maar geen dekens
opgestaan 4 uren vrijdag 29 jan smorgens
koffie met brood op den trein 1 ½ uren
vertrokken om 2 ½ uit Luik 3,5 uren 5 uren
in Landen brood met boter
(...) en 2 sossisen, vertrokken 6 uren
(...) ven 7,12 uren ...
(...) kken 8 uren Haren 10 ½ uren aan
(...) brug vertrokken 9,55 Scharebeek 10,30 uren
(...) geten een stuk brood met koffie
vertrokken om 4 uren soep met brood

SITUERING REISWEG

We hebben de geschreven tekst letterlijk weergegeven ondanks de verwarrende tijdsaanduidingen en enkele beschadigingen die de tekst onleesbaar maken; we proberen via google de reisweg te volgen:

Kamp Alten-Grabow → **Loburg** (*stad in Sachsen-Anhalt*) → oversteek Elbe → **Maagdenburg** (*idem, hoofdstad*) → drie vermelde, maar niet te situeren plaatsnamen tussen Maagdenburg en Brakel → **Brakel** (*stad in Noordrijn-Westfalen, hier verder als NRW aangeduid*) → "Driebourg" is (Bad) **Driburg** (*stad in NRW ten westen van Brakel*) → **Altenbeken** (*NRW, ten oosten van Paderborn*) → **Salzkotten** (*NRW, ten westen van Paderborn*) → **Geseke** (*NRW, ten westen van Paderborn*) → **Lippstadt** (*NRW, Kreis – +/- kanton – Soest*) → Beningshausen is waarschijnlijk **Heningshausener Heide** ten westen van Lippstadt → **Soest** (*stad in NRW, was ooit Belgische garnizoensstad*) → Westönnen: een stadsdeel van **Werl** ten oosten ervan (*ook Werl was ooit Belgische garnizoensstad*) → **Unna** (*stad in NRW*) → Zwerckheden is waarschijnlijk **Schwerterheide** (*ten oosten van Schwerte*) → **Schwerte** (*stad in NRW, Kreis Unna*) → een aantal plaatsnamen, waarvan Barmen, Elberfeld en Vohwinkel stadsdelen zijn van de stad **Wuppertal** → **Ohligs** (*NRW*) → Opladen (stadsdeel van **Leverkusen** (*NRW ten noorden van Keulen op de rechter Rijnsoever*)) → **Mülheim** (*ten noordoosten van Keulen op rechter Rijnsoever richting Koblenz; "Reim" niet gevonden*) → **Koblenz** (*stad in Rijnland-Palts bij monding van de Moezel in de Rijn*) → enkele niet te vinden plaatsnamen, alleen **Buir**: een grote afstand verder op de spoorlijn Aken-Keulen nabij Kerpen (*NRW*) → **Herbestal** = **Herbesthal**, van oudsher op de weg en het spoor grensplaats Duitsland-België → **Angleur** → **Luik** → **Haren** → **Schaarbeek**.

PAUL DUTRIEUX, DE BEKENDSTE SERGEANT VAN IMDE

Eric Van Baelen

Een naam die in verband met die gebeurtenissen van 24.08.1914 te Imde steeds opnieuw opduikt, is die van de jonge sergeant Paul Dutrieux.

De reden is tweërlei: enerzijds maakte hij, als oud-strijder van die gevechten, er levenslang een erezaak van zowat ieder jaar sinds de jaren '1950 naar de herdenking te komen en anderzijds schreef hij een soort rapport van wat hij toen meemaakte en dat was lange tijd zowat het enige stuk dat als een publiek ooggetuigenverslag ^A circuleerde. Beide samen verleenden hem een behoorlijke notoriëteit.

Maar buiten dat verhaal van die éne namiddag in augustus was er eigenlijk niet zoveel over die man bekend. En dus hebben we geprobeerd z'n belevenissen voor en na die slag van Imde wat te stofferen...

Paul Charles Eugène Dutrieux werd op 12.05.1897 in Casteau geboren als zoon van Eugène, de gemeentesecretaris, en Franceline Lemye. ¹

Hij is student en amper 16 geworden toen hij op 23.09.1913 te Bergen de documenten als beroepsvrijwilliger bij het regiment 3de Jagers te Voet van het Belgisch leger ondertekende.

Hij krijgt dan het stamnummer 55434.

^A Dit werd herhaaldelijk gepubliceerd, onder andere in ons Berla-tijdschrift nr. 56 (juni 1999, blz. 8 – 9) en nr. 117 (januari 2018, blz. 24 – 25), zie ook Jo Van Assche: “90 jaar geleden!” in *Eigen Schoon en de Brabander* (jrg. 87, nr. 3, juli – augustus 2004; blz. 447 – 450). Jammer genoeg blijken er bij nazicht op nogal wat essentiële punten en details vrij storende vertaalfouten in te staan (bijv. over zijn verwonding), die steeds opnieuw van mekaar werden overgenomen. Daarom wordt hier verder zijn tekst in de originele Franse versie van zijn hand integraal overgenomen.

¹ Geboorteakte Casteau 1897 nr. 17.

En blijkbaar doet hij het daar goed ², want hij wordt al op 23.12.1913 tot korporaal benoemd.

Dan volgt in het voorjaar 1914 een periode in Doornik waarin hij z'n opleiding tot onderofficier gaat afronden.

Op 24.06.1914, net 17 jaar oud, wordt hij dan sergeant.

Blijkbaar behoorlijk fier stuurt hij op 04.07.1914 een kaart naar z'n ouders met op de voorkant een foto uit het kamp te Beverlo. Daarop is hij met z'n groep te zien (hij is de meest linkse in de rij), bij de eerste wacht die hij als sergeant moest lopen (“*et on doit empêcher de ramasser des balles sur le champ de tir*”).

² In zijn militair dossier is dit trouwens een constante te noemen: alle evaluaties waren steeds lovend en nergens gedurende zijn hele periode in uniform valt er een spoor van enige reprimande of sanctie te bespeuren.

(1) **3e Régiment de Chasseurs à pied** ^{Litt. X}

ENGAGEMENT EN QUALITÉ DE VOLONTAIRE DE CARRIÈRE.
DIENSTNEMING ALS VRIJWILLIGER VAN BEROEP.

(Loi du 21 mars 1902 et arrêté royal du 12 septembre 1902, n° 14286bis, modifié par celui du 15 janvier 1907, n° 15774.)
(Wet van 21 Maart 1902 en koninklijk besluit van 12 September 1902, n° 14286bis, gewijzigd bij dit van 15 januari 1907, n° 15774.)

SIGNALEMENT.
PERSOONSBESCHRIJVING.

Visage : *ovale*
Aangezicht :
Front : *haut*
Voorhoofd :
Yeux : *noirs*
Oogen :
Nez : *petit*
Neus :
Bouche : *moyenne*
Mond :
Menton : *rond*
Kin :
Cheveux : *noirs*
Haar :
Sourcils : *noirs*
Wenkbrauwen :
Signes particuliers : *neant*
Bijzondere kenteekens :
Taille d'un mètre
Gestalte één meter
64 millim. :
millim. :

Je soussigné (2) *Dutrieux, Paul-Charles Eugène,*
Ik ontgery stekende

dont le signalement est ci-contre, fils de (3) *Eugène* ;
wiens persoonsbeschrijving hiernevens vermeld is, zoon van

et de (4) *Emyè, Françoise - Pauline - Léopoldine,*
en van

né à *Casteau* ; province de *Hainaut* ;
geboren te ; provincie

le *13 mai 1894* ; exerçant la profession d' *étudiant* ;
den ; uitoefenende het beroep van

résidant à *Casteau* ; province de *Hainaut* ;
verblijvende te ; provincie

m'engage à servir, dès aujourd'hui, comme volontaire de carrière,
verbind mij om, van heden af, te dienen als vrijwilliger van beroep, voor eenen
pour un terme de milice prenant cours le 1er octobre de l'année
militietermijn aanvang nemende den 1er October van het jaar

(5) *mil neuf cent quinze*

Je déclare n'avoir jamais fait partie de l'armée (6), être (7)
Ik verklaar nooit deel van het leger gemaakt te hebben, te zijn,

célibataire et avoir reçu lecture des lois militaires,
en voorlezing ontvangen te hebben van de krijgswetten

ainsi que du présent acte et des articles (8) de l'arrêté royal du
alsmede van de tegenwoordige akte en van artikel (8) des koninklijken besluits van

12 septembre 1902, visant la résiliation éventuelle de mon enga-
12 September 1902, betrekkelijk de mogelijke verbreking van mijne dienstneming.

gement.

(9) *Ce fait à Mons, le vingt trois septembre mil neuf cent quinze*

(10)

(11)

Un et approuvé le présent engagement
à Tournai, le 26 septembre 1913.
Et Edouard commandant le 3e régiment de Chasseurs à pied,
Edouard

Le présent engagement a été reçu
le (12) *vingt trois septembre mil neuf cent quinze*
par moi (13) *Général - Major, Casteau de Camp du Roi, commandant supérieur de la place de Mons*
(14)

(1) Indication du corps. (Aanduiding van het korps.) — (2) Nom et prénoms. (Naam en voornamen) — (3) Prénoms du père. (Voornamen van den vader.) — (4) Nom et prénoms de la mère. (Naam en voornamen van de moeder) — (5) 1er octobre qui suit l'engagement, ou 1er octobre de l'année où le volontaire a été âgé de 18 ans accomplis.

DUTRIEUX Paul, né à CASTEAU le 12 mai 1897.

Sergent à la 4ème Cie du 2ème Bataillon du 3ème Chasseurs à Pied.

Lors du départ pour la guerre, j'étais seul sergent à la Compagnie. Avant la guerre, nous étions cinq. Lors de la mobilisation, les 4 autres sont passés au 6ème Chasseurs. J'avais donc un peu plus de 17 ans et seul pour tenir tête à une Cie d'environ 180 soldats. Heureusement, la discipline existait encore.

Le 24 août 1914, nous étions cantonnés depuis quelques jours dans un petit village derrière la 1ère ligne de forts d'ANVERS.

Le 24 août au matin, départ dans la direction de BRUXELLES. Nous savions que nous allions rencontrer les Allemands.

Ma Cie était en avant du Régiment. Avec 4 ou 5 soldats, je formais l'extrême pointe. Aussitôt passé LONDERZEEL, j'ai commencé à entendre des coups de fusils sur la droite, c'était une partie du Régiment qui avait pris un autre chemin. A ce moment, on sentait que la bagarre était proche. Le lieutenant est venu se joindre à moi pour former l'extrême pointe. J'ai supposé que le commandant craignait que le petit sergent ne "cane" au moment de la rencontre. Nous avons traversé le petit hameau d'IMPDE alors que de nombreux allemands cachés dans les maisons nous ont laissé passer sans se montrer.

Nous marchions dans le fossé de la route et sommes parvenus sans encombre jusqu'à la seule maison qui se trouve sur la route entre le petit monument et la grande route.

Lorsque j'ai voulu redescendre dans le fossé, passé la maison, la fusillade a commencé. Les allemands se trouvaient à une cinquantaine de mètres. Les quelques soldats qui étaient avec nous reprirent immédiatement le fossé dans la direction d'IMPDE. Le lieutenant voulait rester sur place.

J'ai discuté avec lui et lui a fait comprendre que nous allions certainement être tués inutilement puisque le contact était établi et donc connu du Régiment. Nous avons donc repris le même chemin. Arrivés au petit pont, je suis sorti du fossé. Les allemands arrivaient déjà au travers de la prairie en face de nous. Je me suis mis à genoux contre le coin du pont et ai commencé à tirer, le lieutenant était derrière le parapet du pont.

J'ai tiré au maximum 8 ou 10 coups de fusil et ai reçu une balle qui a frôlé la peau de mon ventre, cassé la crosse de mon fusil et fracassé mon avant-bras droit. J'ai probablement crié et le lieutenant a passé la tête au dessus du parapet pour me regarder. Je me souviens qu'il m'a dit: "j'en ai déjà entendu passer de nombreuses balles au dessus de ma tête".

A peine avait-il terminé sa phrase qu'il en recevait une dans la tête, le blessant grièvement. Deux soldats empoignent le lieutenant et deux autres me soutiennent pour m'enfuir.

Arrivés à la sortie d'IMPDE vers LONDERZEEL, j'ai vu un jeune médecin et l'ai supplié de s'occuper de moi. Il aurait voulu aller jusqu'à LONDERZEEL, mais moi je n'en avais plus la force. Le lieutenant soutenu par ses deux hommes, est allé jusqu'à LONDERZEEL au milieu de la route pour se faire descendre. Le médecin et moi, avons décidé de nous cacher dans une maison. Toutes les portes et fenêtres étaient closes.

Nous nous sommes cachés dans un petit hangar d'une des dernières fermes du hameau et nous avons mis de la paille sur nous. Cinq minutes après, des quantités d'allemands se trouvaient dans la cour de la ferme dernier abri pour eux avant d'être à découvert. Il pouvait être à ce moment 13 heures environ. La bataille a dû continuer jusqu'à 16 ou 17 heures, je ne me souviens pas bien. De temps en temps, nous nous sommes donc trouvés cachés à quelques mètres des allemands. A un certain moment, un civil qui avait reçu une balle dans le bras est venu se jeter sur nous.

Peu après, un allemand a fait le tour du tombereau, sa baïonnette en avant. Le médecin a passé son bras au travers de la paille pour montrer sa croix rouge. L'allemand a vraisemblablement cru qu'il avait un revolver, car il est parti sans plus revenir.

L'artillerie belge tirait sur IMPDE, de nombreux obus sont tombés sur notre hangar, sur la ferme ainsi que sur la ferme voisine qui a brûlé. Quand le combat a cessé et que nous n'avons supposé qu'ils étaient passés, que nous étions dans leur lignes et que nous allions être prisonniers.

Le docteur et moi, avons décidé de nous mettre en civil pour ne pas être fait prisonnier et avons demandé des vêtements aux habitants de la ferme. En ce qui me concerne, j'ai reçu un vieux pantalon de velours. Tous mes vêtements furent jetés dans la citerne à purin de la ferme. Les deux soldats sont disparus. Le docteur est parti en vue de rechercher d'éventuels blessés et je me suis étendu sur un lit dans une chambre branlante de la ferme. Peu de temps après (une demi-heure tout au plus), j'ai été très étonné de voir des ambulanciers belges qui venaient m'évacuer.

Je suis donc parti en auto dans la direction de LONDERZEEL.

A un certain moment, j'ai aperçu un cavalier tué dans le fossé de la route et j'ai pris son "dolman". Les ambulanciers ont mis en travers de l'auto, une civière sur laquelle se trouvait un caporal qui était blessé au ventre et réclamait sa mère.

A PUURS, on m'a déchargé dans un couvent ou une école où j'ai passé la nuit. Le lendemain, en train, j'ai été dirigé sur ANVERS où j'ai été soigné à l'entrée de la salle d'accueil du jardin zoologique.

Ce n'est que plus de 40 ans après, que par hasard, j'ai retrouvé le docteur BOLLEN, Bourgemestre de HASSELT.

Nous sommes revenus sur la place lors des cérémonies commémoratives de la bataille.

Je me souviens qu'il m'a dit: "j'ai fait toute la guerre mais je n'ai jamais plus passé un jour aussi terrible que celui du 24 août 1914".

En dan kwam er dus de Duitse inval van dinsdag 04.08.1914. Ook het 3JV wordt vervolgens ingeschakeld en betrokken bij de beginnende "uitvallen uit Antwerpen".

Zo belandt Paul Dutrieux dan op die maandag 24.08.1914 in Imde en maakt hij z'n eerste echte gevecht mee.

Een confrontatie die voor hem van zeer korte duur was: zowat onmiddellijk wordt hij getroffen door een Duitse kogel die volgens zijn eigen woorden "*langs zijn buik scheerde, z'n geweer kolf brak en zijn rechteronderarm verbrijzelde*".³

Dat zijn betrokkenheid bij de gevechten van erg korte duur was, valt ook uit zijn relaas zelf af te leiden, vermits hij zelf schrijft dat hij "*omstreeks 13 uur*"⁴ zich al had kunnen verplaatsen naar zijn schuilplaats op de hooizolder.

DE LANGE ZIEKENHUISTOCHT

En dan begint het verdere verloop van de eerste wereldoorlog voor de gewonde: nog enkele uren angstig in die hoeve, burgerkleden van de bewoners aantrekken, uiteindelijk met een Belgische ambulance via Londerzeel naar Puurs afgevoerd⁵, waar hij de eerste nacht doorbrengt. De volgende dag, we zijn dan dinsdag 25.08.1914, met de trein van Puurs naar Antwerpen, waar hij in het tijdelijk veldhospitaal in de gebouwen van de zoo terechtkomt.

³ Dit laatste is één van de meest storende, steeds overgenomen foute vertalingen: het is wel degelijk zijn onderarm die geraakt werd, niet zijn bovenarm. Zowel zijn origineel relaas zelf, als de medische rapporten en foto achteraf laten daar niet de minste twijfel over.

⁴ Volgens de legerrapporten achteraf zou het zich ook bijna een uur later hebben kunnen afspelen.

⁵ Hier staat in het relaas van Dutrieux een passage die in het verleden bij veel mensen de wenkbrauwen heeft doen fronsen: zwaargekwetst als hij aan z'n arm was en midden de haastige en hectische afvoer van gewonden, zou hij nog de mogelijkheid, tijd en interesse hebben gevonden om onderweg nog een "*dolman*" (een rijk versierde ruitersvest) te gaan losmaken en wegnemen van een gedode ruiter die langs de kant van de weg lag...

De kranten publiceerden in die dagen ook lijsten met slachtoffers, en zo vinden we bijvoorbeeld in "*Het Volk*" van 30.09.1914 (blz. 4):

En dan kunnen we door zijn militaire dossier aan de hand van zijn reffectaties en medische rapporten, plus de gegevens uit zijn privé-papieren zijn verdere belevenissen tijdens de eerste wereldoorlog reconstrueren...

Hij krijgt de eerste zorgen in Antwerpen en wordt dan op 05.10.1914 overgebracht naar een ander tijdelijk veldhospitaal in Oostende (in het Hotel Rochester in de Louisastraat).

Dat is maar een tijdelijke stopplaats, want een week later, op 12.10.1914, vertrekt hij via Duinkerken naar Engeland.

Vier dagen na z'n bootreis komt hij dan op 16.10.1914 aan in z'n eerste hospitaal in Engeland: het "Farnbrough Hospital".⁶

Zoals toen meer voorkwam, werden ter geruststelling van de naasten lijsten in de pers gepubliceerd om te melden dat iemand ergens verzorgd werd. Zo verscheen ook op 28.11.1914 in de krant "*Vooruit*" volgend berichtje:

⁶ Dit is de letterlijke benaming in zijn militair dossier, maar het is niet erg duidelijk welke plaats hiermee bedoeld wordt: in de uitgave van het Rode Kruis "*List of Auxiliary Hospitals in the UK during the First World War*", blijken er twee mogelijke kandidaten te zijn: het Farnborough Court Auxiliary Hospital, Farnborough (Aldershot Command - Hampshire), zijnde het meest waarschijnlijke gezien zijn krantenoproep van 04.12.1914, maar mogelijk ook: het Minley Hospital, Farnborough (Hampshire). Het was zeker in Hampshire (en niet een gelijknamig hospitaal in Kent).

Onder hoede van Mme Evelyn White.
 Farnborough Court Hospital : Aperç
 Theo, Exaerde 27 linie, 55485; De Cremer
 Guill. Aerschot 2 linie 55419; De Bruin Omer
 Hamme, 10 linie, 55437; Dutrieux Paul, Ca-
 steau 3 chas. 55434; Deones Jules, Gout, 21
 linie, 55000; De Keyzer Jules Mouscron, 1
 linie, 55099; De Keyzer Basil, Balesghem, 1

Een ander gebruik van de kranten was ook het plaatsen van zoekertjes die om nieuws van familie en kennissen verzochten. Een middel dat ook Paul Dutrieux aangewend heeft (via de Londense oorlogskrant "De Stem uit België – l'Echo de Belgique", 04.12.1914, bijvoegsel blz. 1):

Adressen en Inlichtingen
 M. Vermaelen, 39, Park Hill Road, East Croydon, Surrey, naar haar broeder Henri
 Paul Dutrieux et Modeste Oosterlinck act. Farnborough Court Hospital, Farnborough, Hants, demandent le ler nouvelles de Eugène Dutrieux, Casteau et le second de Henri Oosterlinck, Emelghem.

Een dikke twee maanden later (28.12.1914) wordt hij overgebracht naar het King Albert Hospital nr. 1 (Store Street – London WC) en nog eens drie maanden later (08.05.1915) naar het King Albert Hospital nr. 3 (Hazelville Road – London N).

En dan wordt het voor die periode wat onduidelijk: volgens zijn militair dossier verbleef hij van begin mei 1915 tot eind juni 1915 continu in dat "King Albert Hospital nr. 3", maar uit zijn familie-papieren duiken er een hele reeks foto's op met op de achterkant telkens de vermelding "Highgate Hospital". Dat laatste was een centrum dat normaal gekend stond als het "Byculla Auxiliary Hospital" op de Broadlands Road in Highgate⁷.

Op enkele van de foto's schrijft hij specifiek dat ze daar genomen werden door "nurse Pope". Het is natuurlijk best mogelijk dat het ene zijn officiële verblijfplaats was en het tweede een soort dag- of revalidatiecentrum, maar dat blijkt nog moeilijk te achterhalen.

Een groepsfoto uit het Highgate Hospital, voorjaar 1915. De man vooraan zittend met de mitella is de net 18-jarige Paul Dutrieux.

⁷ Blijkbaar een hulphospitaal in the County of London dat door privé-fondsen opgezet werd, maar dat wel via the Red Cross door het "War Office" erkend werd.

Document n° 83/1234 et n° 85
1er Bureau, n° 66.

N ^o matricule (1)	Nom (1)	Prénoms (1)	Grade et position (1)	Corps, Rég ^{ts} et C ^o auxquelles il a appartenu (1)	Cris du médecin		Cris des chefs hiérarchiques x 2 dans les notes de l'ambulancier reconnu au front de la zone 1 ^{er} 2 ^o 3 ^o 4 ^o 5 ^o 6 ^o 7 ^o 8 ^o 9 ^o 10 ^o 11 ^o 12 ^o 13 ^o 14 ^o 15 ^o 16 ^o 17 ^o 18 ^o 19 ^o 20 ^o 21 ^o 22 ^o 23 ^o 24 ^o 25 ^o 26 ^o 27 ^o 28 ^o 29 ^o 30 ^o 31 ^o 32 ^o 33 ^o 34 ^o 35 ^o 36 ^o 37 ^o 38 ^o 39 ^o 40 ^o 41 ^o 42 ^o 43 ^o 44 ^o 45 ^o 46 ^o 47 ^o 48 ^o 49 ^o 50 ^o 51 ^o 52 ^o 53 ^o 54 ^o 55 ^o 56 ^o 57 ^o 58 ^o 59 ^o 60 ^o 61 ^o 62 ^o 63 ^o 64 ^o 65 ^o 66 ^o 67 ^o 68 ^o 69 ^o 70 ^o 71 ^o 72 ^o 73 ^o 74 ^o 75 ^o 76 ^o 77 ^o 78 ^o 79 ^o 80 ^o 81 ^o 82 ^o 83 ^o 84 ^o 85 ^o 86 ^o 87 ^o 88 ^o 89 ^o 90 ^o 91 ^o 92 ^o 93 ^o 94 ^o 95 ^o 96 ^o 97 ^o 98 ^o 99 ^o 100 ^o	Où (indiquer chef de quel et la com)	
					Est-il définitivement invalide au S.C. du fait de ses blessures (2)	Est-il grand ou petit blessé (2)			
55434	Dutrieux	Paul, Charles	Lieutenant v. de c.	3 ^e Rég ^t Chasseurs à cheval II ^e C ^o II ^e B ^o	oui	Petit blessé Gêne des mouvements par fractures des radius par balle de mitrailleuse.	Le directeur des belle	Jeune sous-officier plein de courage et de honneur a donné entière satisfaction à ses supérieurs. A lieutenant, à la suite N. N. de l'armée en Angleterre.	C. Lahaere (Letchworth) Lieut. Ghesquière

1) Ces renseignements devront conformes à l'extrait d'état - contrôle.
2) Indiquer succinctement la nature de la blessure.
3) Ces renseignements sont indispensables pour identifier l'intéressé.

Hoe dan ook, in juni 1915 beschouwt men blijkbaar zijn hospitaalperiode als afgelopen: na zowat 10 maanden behandelingen wordt hij op 28.06.1915 officieel overgezet naar de "Cie des subsistants à Londres"⁸.

Zowat vier maanden later, op 19.10.1915, wordt hij op de lijst gezet voor "réforme", dus de reële mogelijkheid om wegens medische redenen afgekeurd te raken voor verdere actieve dienst in het leger.

Ten voorlopigen titel wordt hem een vergoeding van 2,50 fr. toegekend.

En dan, op 23.03.1916, verklaart de Revisiecommissie nr. 3 hem "ongeschikt A1" voor actieve dienst en wordt zijn voorlopige vergoeding weer vervangen door een soldij van 0,50 fr. / dag.

In de loop van maand juli wordt hij blijkbaar opnieuw gekeurd en dat loopt op 01.09.1916 uit op een verklaring van "verlof zonder soldij" in afwachting van een definitieve beslissing van reform. Als reden wordt ook aangehaald dat hij op dat ogenblik op 70 Ridge Road in Letchworth woont en "in een fabriek voor de geallieerde oorlogsinspanning werkt".

⁸ Een soort ondersteuningsafdeling van het leger, waar meestal militairen in afwachting van medische evaluaties geplaatst werden.

WERKEN IN DE OORLOGSFABRIEK

Samengevat: zo'n 24 maanden na de slag van Imde, blijkt de dan 19-jarige Paul Dutrieux vrij te zijn van verdere dienst en is hij naar Letchworth⁹ getrokken om er te werken in een fabriek.

Hoe is hij daar terecht gekomen? Misschien is dat antwoord simpeler dan het lijkt: Letchworth was een "garden-city", een soort modelstad die opgericht was om de arbeiders een behoorlijke levensomgeving te gunnen. En tussen de vele industriëlen die uit België gevlucht waren, bevonden er zich ook die hun ondernemerschap in Engeland wilden verderzetten, dan vaak gericht op de oorlogsproductie.¹⁰

In 1914 waren er zo drie gevluchte Antwerpenaars uit de autoindustrie die in Letchworth een metaalfabriek hadden gesticht: "Kryn & Lahy". Ze fabriceerden allerlei metaalwerk voor de legers, tot bommen toe. En zoals bij de andere gevluchte Belgische ondernemers werden er vaak Belgische vluchtelingen tewerk gesteld, wat uiteindelijk nog meer vluchtelingen aantrok en plaatselijk hele Belgische kolonies creëerde.

⁹ Zo'n 50 km ten noorden van Londen.

¹⁰ Uitgebreide beschrijvingen hiervan in het boek van Dirk Musschoot "Belgen maken bommen", Lannoo, 2016, passim.

Die werkplaats van Kryn & Lahy was trouwens geen klein bedrijfje: uiteindelijk werkten er een 2.000-tal personen en de Belgische gemeenschap vormde eind 1916 bijna een kwart van hele bevolking. Vandaar ook dat hun wijk in Letchworth al snel tot “Little Antwerp” werd omgedoopt...

Paul Dutrieux is er blijkbaar gebleven tot zijn terugkeer naar België. Het feit dat hij nu met “verlof zonder soldij” is, betekent nog niet dat hij los is van zijn militaire status: zo blijkt uit z’n dossier dat hij pas op 01.05.1918 de definitieve beslissing krijgt: “licencié par réforme”...

HOE ERNSTIG WAS DIE VERWONDING?

In zijn verslag meldt hij zelf dat zijn rechter onderarm verbrijzeld werd.

Het feit dat hij in volle oorlogstijd, na een eerste behandeling naar Engeland werd afgevoerd en zolang in hospitalen en dergelijke doorbracht, staaft ook de opvatting dat het trauma en de revalidatie behoorlijk ernstig waren.

Bij het onderzoek voor de beslissing van juni 1915 kunnen we lezen:

Avis du Médecin:

Est-il définitivement inapte au s.c. du fait de ses blessures? Oui.

Est-il grand ou petit blessé? Petit blessé.¹¹

Gêne des mouvements par fractures du radius par balle de mitrailleuse.

Bij zijn ontslag uit het leger op 01.05.1918 wordt hem een invaliditeit van 35% toegekend.

Dit percentage blijkt echter sterk te fluctueren doorheen de stukken in zijn militair dossier: op het formulier van 12.12.1920 (aanvraag voor het “Fonds des Combattants”) is hij opeens 15% invalide, en op het formulier dd. 30.09.1922 (aanvraag pensioen) is het terug 35%.

Het laatste stuk in dit verband in het dossier is het verslag van het militaire hospitaal dd. 04.05.1939, waarin hij een invaliditeitsgraad van 45% toegekend krijgt met volgende verantwoording:

1° Perte partielle des mouvements du poignet droit (gêne de la flexion des quatre doigts et du pouce): 35%.

2° Pseudarthrose de l’avant-bras droit avec perte partielle des mouvements de l’avant-bras droit le tout formant une seule infirmité: 10%.

Dit schijnt sinds dat ogenblik onveranderd te zijn gebleven, zo vinden we die referenties naar 45% ook terug in briefwisseling die uit 1962 dateert.

Tenslotte wordt er bij de familiedocumenten van de familie Dutrieux nog een foto bewaard, tijdens een medische behandeling genomen, en waarop de nog open wonde duidelijk zichtbaar is.

Deze opname is hoogstwaarschijnlijk diegene waar hij naar verwijst in z’n brief dd. 22.08.1960 (cfr. infra) en zou dan dateren van kort na de slag van Imde zelf.

Het is zonder twijfel een vrij uitzonderlijk document. Misschien vandaag de dag wat schokkend, maar dat was de oorlog nu eenmaal...

¹¹ “Kleine of grote gewonde” zegt voor buitenstaanders vandaag eigenlijk weinig over de ernst van het trauma: “grote gewonde” slaat op mensen die hele ledematen kwijt zijn, zwaar verminkt, e.d.

TERUG IN BELGIË, TERUG IN HET LEGER

Na zijn terugkeer in België en gegeven zijn medische reform en verkregen invaliditeit, is er wat verwonderlijk een volgende periode, waarin Paul Dutrieux opnieuw een militair uniform aantrekt...

Hij is dan 23 jaar en tekent op 29.10.1920 weer als beroepsvrijwilliger, nu voor een duurtijd van één jaar.

Hij krijgt een nieuw stamnummer (178/4308) en treedt binnen als sergenteant bij het 5de Genie, met de functie van secretaris van de kwartiermeester. Als het 5de Genie geïntegreerd wordt in het 4de Genie (01.09.1921) gaat hij mee over.

Op 29.10.1921 hernieuwt hij dat engagement opnieuw voor een jaar.

Maar dan op 01.10.1922 sluit hij zijn militaire carrière definitief af en vertrekt met "onbeperkt verlof".

Zijn vuurkaart verkrijgt hij in 1933 en opmerkelijk daarop is de vermelding van de periode waarvoor ze hem toegekend wordt: exact de 20 dagen van 04.08.1914 (de datum van Duitse inval) tot 24.08.1914 (de datum van de slag van Imde).

Maar daarnaast verkreeg hij nog een reeks andere onderscheidingen, onder meer:

- Militaire medaille 2de klasse
- Oorlogskruis met palmen
- Vuurkruis

- Ridder in de Leopoldsorde met palmen
- herinneringsmedaille 1914-1918
- Ridder in de orde Leopold II met palmen
- Officier in de orde Leopold II met palmen
- Ridder in de Kroonorde
- Officier in de Kroonorde
- Zegemedaille
- Kwetsuur
- 2 frontstrepen ¹²
- én 6 bijkomende frontstrepen ¹³

TERUG IN HET BURGERLEVEN

Nadien, en tot het einde van zijn carrière, volgde hij z'n vader op: ook hij werd gemeentesecretaris in zijn geboortedorp Casteau.

Hij zal er ook overlijden op 07.08.1988 en er begraven worden.

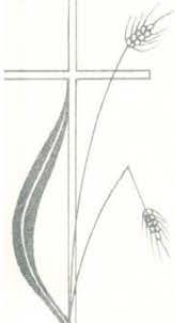
Hij huwde met Renée Martinot en had een gezin met twee dochters en een zoon: Paulette (gehuwd met Joseph Gaillard), Yvan (een beroepsmilitair: adjudant-chef bij de BSD, gehuwd met Odette Doroty) en Claudine (gehuwd met Michel Berger ¹⁴).

Samen zullen ze voor 5 kleinkinderen zorgen.

¹² Zijn hospitalisatieperiode werd hiervoor meegeteld.

¹³ "A titre honorifique".

¹⁴ Michel Berger uit Charleroi was de contactpersoon die heel bereidwillig en behulpzaam toegang verleende tot heel wat privé-documenten betreffende de familie Dutrieux, waarvoor onze hartelijke dank.

Madame Paul DUTRIEUX-MARTINOT, son épouse ;

Monsieur et Madame Joseph GAILLARD-DUTRIEUX,
Monsieur et Madame Yvan DUTRIEUX-DOROTYN,
Monsieur et Madame Michel BERGER-DUTRIEUX, ses enfants ;

Monsieur et Madame Philippe GAILLARD-BAILLY,
Monsieur et Madame Jean-Luc BOUDART-GAILLARD,
Mademoiselle Marie-France DUTRIEUX,
Monsieur et Madame Jean-Louis CHEVAL-BERGER,
Monsieur et Madame Didier BERGER-OSET, ses petits-enfants ;

Messieurs Julien et Thomas BOUDART,
Mesdemoiselles Valérie et Stéphanie DUTRIEUX,
Mademoiselle Elodie CHEVAL, ses arrière-petits-enfants ;

Les familles DUTRIEUX, GAILLARD, BERGER, TRICOT, COUSTRY et apparentées,

ont la profonde douleur de vous faire part du décès de

Monsieur Paul DUTRIEUX

Secrétaire communal honoraire.

Ancien combattant de la guerre 14-18.

Invalide de guerre.

Titulaire de plusieurs distinctions honorifiques, civiles et militaires

Né à Casteau, le 12 mai 1897 et y décédé le 7 août 1988.

Les funérailles religieuses, suivies de l'inhumation dans le caveau de famille au cimetière de Casteau, rue de l'Agace, seront célébrées en l'église Notre-Dame à Casteau, le

MERCREDI 10 AOUT 1988, A 10 HEURES.

Réunion à l'église à 9 heures 45.

7460 Casteau, chaussée de Bruxelles, 57.

FUNERAILLES Y. STILITE ET FILS, CASTEAU - TEL. 065 - 72 89 77 72 32 36

LUITENANT GEORGES F. GHESQUIÈRE

Doorheen zijn militaire periode en ook nog achteraf, duikt er vaak eenzelfde naam op: die van de toenmalige luitenant Ghesquière.

Een eerste referentie is te vinden in zijn verhaal van de slag van Imde zelf, als hij het relaas doet van de confrontatie aan de duiker waar ze samen onder Duits vuur komen te liggen, evenwel zonder specifiek de naam van de luitenant te noemen.

Het is echter wel degelijk luitenant Ghesquière die er eveneens die dag zwaar gewond raakt en door soldaten afgevoerd wordt.¹⁵

En dan vinden Dutrieux en "zijn" luitenant mekaar terug in Engeland, waar ook Ghesquière met zijn hoofdwonde naartoe was afgevoerd.

Hij stelt onder meer in 1915 de evaluatie van Dutrieux op bij zijn voordracht voor reform:

Avis des chefs hiérarchiques:

A servi sous les orders du Lieutenant Ghesquière, actuellement au ministère de la Guerre 1ère Dep Gale 1er Bureau.

Jeune sous-officier plein de courage et de bonne volonté, a donné entière satisfaction à ses chefs.

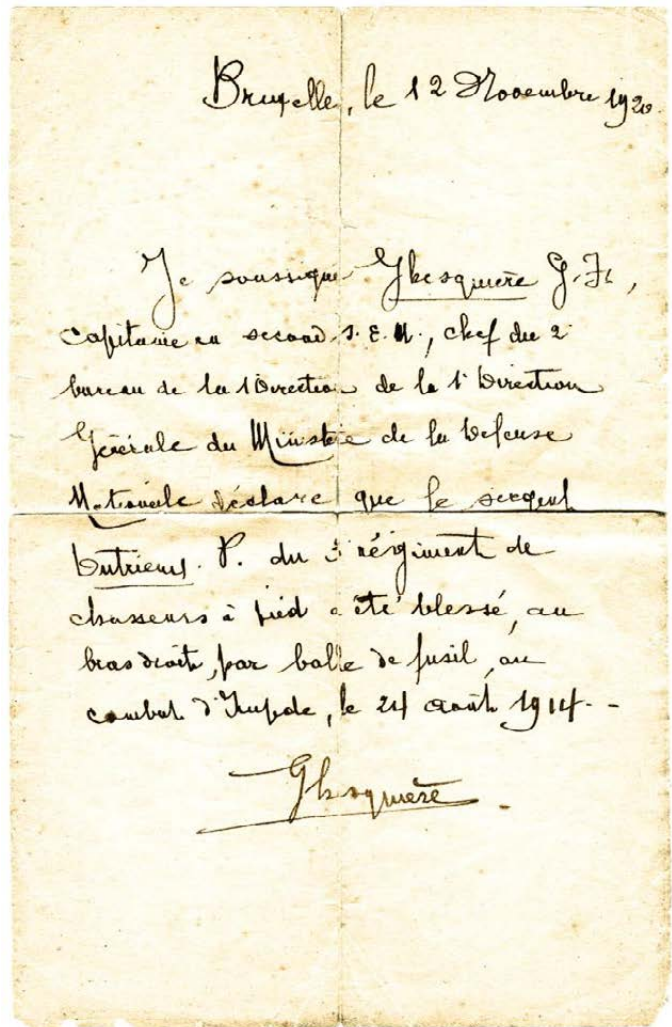
Le Lieutenant,

[volgt handtekening Ghesquière]

Ook na de eerste wereldoorlog zal Dutrieux nog contacten met Ghesquière onderhouden.

Zo heeft hij in 1920 nog beroep op hem gedaan om een attest te krijgen dat hij wel degelijk in Imde verwond was geraakt (blijkbaar in verband met het aanvragen van een vergoeding).

Ghesquière beaamde dat in een handgeschreven brief, die nog steeds in het bezit van de familie Dutrieux is.

Bruxelles, le 12 Novembre 1920.

Je soussigné Ghesquière J.F.,
Capitaine au second S.E.M., chef du 2^e
bureau de la 1ère Direction de la 1ère Direction
Générale du Ministère de la Guerre
Matricule 32424, déclare que le sous-officier
Dutrieux P. du 3e régiment de
chasseurs à pied a été blessé, au
bras droit, par balle de fusil, au
cours de l'attaque, le 24 août 1914.

Ghesquière

En ze hebben ook veel later ook nog ontmoetingen gehad: getuige een (ongedateerde, jaren '1970?) foto waarbij ze samen bij een herdenking aan het koutermonument van Imde staan: (van links naar rechts) generaal De Wilde, Dutrieux en Ghesquière:

¹⁵ Zie ook het legerrapport "Synthèse des événements auxquels fut mêlée la 4/II/3Ch. le 24 août 1914", blz. 3 en passim, uit de bundel reconstructies die in de jaren '1920 door de generale Staf werden opgesteld.

In zijn relaas verwacht Dutrieux blijkbaar "een luitenant" die iets verderop stierf met Ghesquière die aan het hoofd zwaar gewond raakte, en afgevoerd werd.

Het verdere verloop van hun ontmoetingen maken het onbetwistbaar dat Ghesquière de oorlog overleefde en nadien verder carrière maakte in het leger.

DE HERENIGING MET DR. BOLLEN ¹⁶

In het relaas van Paul Dutrieux staat die bekende passage over zijn vlucht naar de nabijgelegen hoeve, waar hij zich samen met een medicus verstopte. Toen daar een Duitse soldaat, bajonet vooruit, die hoozolder wou doorzoeken, stak die medicus zijn arm met een rodekruisarmband door het hooi en vluchtte de Duitser weg.

Die jongeman van de medische dienst was de latere dr. Jozef Bollen.

*Dr. Jozef Bollen
(°Genk 07.01.1890
+Hasselt 30.01.1977)
was nog student
geneeskunde te
Leuven toen hij als 24-
jarige deelnam nam
aan de slag bij Imde.
De rest van de oorlog
bracht hij aan het
front door.*

Na de eerste wereldoorlog maakte hij in 1919 z'n artsstudie af. Hij vestigde zich als arts te Hasselt en was er onder meer een medestichter van het Salvator-ziekenhuis aldaar.

Van 1921 tot 1971 was hij in Hasselt (met enkele onderbrekingen) gemeenteraadslid voor de katholieke partij en er ook (met uitzondering van oorlogsjaren) burgemeester van 1937 tot 1963.

En we weten dat ze mekaar bij de herdenking van de slag van Imde weergezien hebben: daar bestonden foto's van.

Alleen waren die niet gedateerd en dus werd lange tijd gezocht wanneer precies ze mekaar voor het eerst terug ontmoet hadden.

Aan de hand van de eigenschappen van de foto's en enkele mensen die er op herkend konden worden, werden ze ergens in de jaren '60 gesitueerd, maar wanneer juist?

En dan blijkt dat dr. Bollen z'n privé-archief grotendeels in het stadsarchief van Hasselt gedeponereerd werd... en daarin zat ook een brief dd. 22.08.1960 (zie reproductie op volgende blz) die Dutrieux ooit schreef met de wens Bollen nog eens te kunnen ontmoeten. ¹⁷

¹⁶ Zie ook William Van Hemelryck: "De herdenking die ze terug samenbracht", in Berla-tijdschrift nr. 117 (januari 2018, blz. 26 – 27).

¹⁷ De drie daarin aangehaalde foto's waren er jammer genoeg niet meer bijgevoegd.

Vermits het weerzien tijdens een traditionele herdenking zou plaatsvinden, kan dat dus ten vroegste in 1961 zijn gebeurd...

En dan bleek dat een onmiddellijk familielid van de mensen die toen die "hoeve Van den Bossche" uitbaatten, Leo Van den Elsen, nog heel specifieke dingen precies kon dateren (overlijdens gefotografeerden, familiegebeurtenissen, enz.), die maakten dat er geen twijfels meer mogelijk was: die twee beruchte foto's (zie verder) dateerden uit 1968.

Dus op dat ogenblik waren zowel Dutrieux als Bollen in Imde aanwezig voor de herdenking.

Maar tegelijkertijd kwamen ook nog andere herinneringen boven van momenten waarop Dutrieux en Bollen mekaar gezien zouden hebben. Er kwam de heel specifieke getuigenis van een ander familielid die toen voor het eerst na jaren in 1961 uit het klooster haar familie terug eens mocht bezoeken, Amelie Van den Bossche. Ze verstrekte vele controleerbare (en sindsdien ook gecontroleerde) details en was 100% zeker dat ze beide oud-strijders in 1961 samen had gezien én persoonlijk ontmoet.

En dat verklaarde dan ook de verwarring die voordien tot heel wat discussies geleid had over het precieze jaartal van hun weerzien: de eerste keer moet dus in 1961 zijn geweest, en er was zeker opnieuw een ontmoeting in 1968.

Dutrieux en Bollen zijn dus *minstens* twee keer terug in Imde bij zo'n herdenking samen geweest...

PAUL DUTRIEUX

Secrétaire communal

CASTEAU

Casteau, le 22 août 1960

Monsieur et cher camarade de combat,

Vous allez tomber des nues en recevant cette lettre. Elle émane du petit sergent du 3e Chasseurs à pied (j'avais 17 ans à l'époque), premier blessé de la bataille d'Impde le 24.8.1914, auquel vous avez prodigué vos soins et avec qui vous avez passé tout le temps de la bataille, caché avec deux soldats qui m'avaient soutenu.

Je ne suis retourné qu'une fois à Impde depuis 1914; il y a de cela plus de trente ans.

Voulant encore revoir ces lieux au moins une fois avant de mourir je m'y suis fait conduire hier pour assister aux cérémonies habituelles de commémoration de la bataille du 24.8.14.

J'ai retrouvé le petit hangar où nous avons passé cet après-midi terrible et, en causant avec les habitants de la maison qui se souviennent très bien des faits, j'ai obtenu vos nom et adresse, chose à laquelle je n'étais jamais parvenu antérieurement.

Ils m'ont rappelé le civil qui avait reçu une balle dans le bras et était venu se jeter sur nous ...notre changement de tenue après la bataille...etc.

Vous souvenez-vous encore du soldat allemand qui a fait le tour du tombereau balonnette en avant..moment où vous avez sorti votre bras de la paille pour montrer votre "croix rouge"...

Cette cérémonie d'hier m'a profondément impressionné.

Peut-être auront-nous un jour l'occasion de nous revoir et de causer un peu plus longuement de cette journée qui a compté dans ma vie.

A titre documentaire j'annexe une photo qui a été faite quelques semaines avant la guerre et qui vous rappellera peut-être ma physionomie. Egalement une photo de ma blessure quelques jours après l'avoir reçue.

Je joins une troisième photo d'un camarade d'hospital. (tre Hulsmann) Il s'agit d'un nommé Hysmans (ou nom similaire) qui habitait Hasselt. Grièvement blessé au bras gauche au début de la guerre (il était alors sous-officier) nous avons passé plusieurs mois ensemble dans un hopital de Farhnborough (Angleterre). Un chirurgien anglais est parvenu à "réparer" son bras que l'on croyait perdu à jamais. Il est retourné au front et est devenu officier. Après la guerre il a tenu à me revoir et nous avons passé une journée ensemble à Bruxelles. Il devait habiter à l'époque "Marché aux Pissons" à Hasselt.

Si vous parvenez à établir de qui il s'agit et s'il est encore en vie voudriez-vous me donner son adresse actuelle?

Espérant recevoir quelques mots avec mes photos en retour veuillez agréer, Monsieur et cher Camarade, l'assurance de mon meilleur souvenir.

25.08.1968: Paul Dutrieux voor de schuur van de hooizolder waar hij zich indertijd met Jozef Bollen verborgen hield.

25.08.1968: Paul Dutrieux samen met de familie Van den Bossche die toen de hoeve nog steeds bewoonde. Helemaal rechts op de foto dr. Jozef Bollen.

KAN U HELPEN ?

MEISE GEDENKT DE GROOTE OORLOG

Dit najaar organiseren we de tentoonstelling over de eerste wereldoorlog.

Voor deze tentoonstelling is onze erfgoedkring nog steeds op zoek naar foto's, documenten, diploma's, enz... van onze oud-strijders.

Momenteel hebben wij lijsten van een 50-tal gesneuvelden en circa 420 soldaten die de oorlog overleefd hebben, maar waarvoor we nog steeds op zoek zijn naar bijkomende informatie.

Ook foto's (!) en voorwerpen van onze gemeente uit die periode zijn erg welkom.

En kent u nog **verhalen** over onze gemeente die over die periode verteld werden? Wij hebben al een aantal getuigenissen genoteerd of op video opgenomen, maar als u nog iets weet over de mensen en de gebeurtenissen hier in 1914 – 1918: contacteer ons dan alsjeblief, vóór het in de vergetelheid verdwijnt...

U kan deze informatie en voorwerpen schenken of in bruikleen geven (dan met een ontvangstbewijs). Wij komen al deze zaken bij u persoonlijk thuis ophalen.

U kan Berla bereiken door te mailen naar:

erfgoedberla@live.com of **artemis-jv@hotmail.com**

of via de GSM nr. **0478.69.55.30** van de voorzitter.

Als u bij ons wat binnenbrengt, dan kunnen wij u als erfgoedkring verzekeren dat uw herinneringen en stukken met zorg bewaard en nuttig gebruikt zullen worden. Zij zullen in ieder geval nooit verloren gaan.

Een degelijke werking van onze VZW garanderen, het kost allemaal handenvol geld.
En het lidgeld alleen dekt deze kosten natuurlijk niet.
Daarom zijn we onze sponsors, die ons financieel en logistiek willen steunen, zeer erkentelijk.

**Interesse om ons gezamenlijk erfgoed ook een hart onder de riem te steken?
Of gewoon te tonen dat je de doelstelling van onze kring een warm hart toedraagt?
Neem dan gerust contact op met ons via erfgoedberla@live.com**

Als sponsor word je een heel jaar lang op onze website, in al onze publicaties en in al onze nieuwsbrieven en flyers vermeld. En die hebben momenteel een oplage hebben van meer dan 1300 emailadressen.

Bijkomend worden er tot 300 papieren exemplaren van dit alles bij vrije beroepen, rusthuizen, culturele centra, in het gemeentehuis en bibliotheek enz. verspreid.

Vanaf een sponsoring van € 100 is de sponsor vrij om een banner of een reclamebord op een van onze jaarlijkse evenementen te zetten. We vragen wel dat de sponsor dan zelf instaat voor de aanlevering en de plaatsing. En ter info: tijdens het jongste evenement - de opendeurdag van het "oud-gemeentehuis van Wolvertem" - waren er maar **liefst 600 bezoekers!**

Als kers op de taart wordt bij sponsoring de opmaak gratis door onze graficus gedaan, eventueel wordt er ook een rechtstreekse doorklikmogelijkheid of QR naar jouw eigen website voorzien.

We leveren natuurlijk een betalingsattest af dat je voor inbreng in de algemene onkosten van jouw bedrijf kan gebruiken.

Jan, Dirk, Hedwig
Het Berla-sponsorteam.

**SPONSORS
GEZOCHT**

Bezoek onze Facebook pagina,
je vindt ze op <https://www.facebook.com/erfgoedberla>

facebook

erfgoedkring vzw

DAKWERKEN LANIN W.^{IBVBA}

Begonialaan 10
1853 Strombeek-Bever

email: willem.lanin@skynet.be
Tel./Fax: 02 267 83 06

M
timaya

BROOD EN BANKETBAKKERIJ

Hoogstraat 87 - 1861 Wolvertem
02 310 55 68 - bartdenbakker@telenet.be

Van Ossel
Keukens, badkamermeubelen & inbouwkasten

Wilgenlaan 17 bus1
1861 Wolvertem (Meise)
Tel: 02/269.91.02

E-mail: van.ossel.keukens@telenet.be

www.vanosselkeukens.be

ilwa

D en beiaard
TAVERNE - RESTAURANT

keuken open van 12u tot 22u - woensdag gesloten - open op feestdagen
Brusselsesteenweg 48 - 1860 Meise - 02 269 70 04

Banden Roelants
Merchtemsesteenweg 154
1861 Wolvertem (Meise)
Tel: +32 (0)2 269 11 99
Fax: +32 (0)2 269 62 11
E-mail: info@bandenroelants.be

Aanbevolen door
leasingmaatschappijen

personen- en vrachtwagenbanden | wieluitlijning | motor- en competitiebanden | batterijen | alu velgen

Mechelen. Hof van Palermo (15de eeuw). Voormalige residentie van Jan II Carondelet, raadsheer van de Grote Raad van Mechelen. Project in uitvoering 2016.

- Bouwhistorisch onderzoek
- Materiaaltechnisch onderzoek
- Diagnostisch onderzoek
- Restauratiebestekken
- Waardestellingen
- Beheersplannen
- CHE rapporten
- Laboanalysen
- Georadar
- Dendrochronologie
- 3D scanning

Johan Grootaers

ERFGOEDEXPERTISE

Johan Grootaers Erfgoedexpertise comm. v.
Fonteinstraat 38, B-3050 Oud-Heverlee
www.johangrootaers-erfgoedexpertise.be
e-mail: monumentae@ymail.com • Tel. 0492 65 64 38

Meditation is not escaping from life, it is escaping into life O S H O

Uit sympathie

Lid van de Raad van Bestuur Berla

Erfgoedteam Berla Meise zoekt:

Ben je goed in coördineren en inschatten en agenda's opstellen?

Je kan activiteiten op een structurele wijze inplannen en je kan vlot met onze mensen in diverse werkgroepen zaken afspreken om de projecten nog mooier af te ronden? Een persoon die samen met een groep vrijwilligers de zaken nog beter laat draaien? Wel, dan ben jij net de constructieve collega die we zoeken!

Contact: Hedwig Begyn 0478 73 25 70

Uw KBC-Verzekeringsagent, altijd een stapje voor!
Welkom bij KBC Verzekeringen

Zakenkantoor Van Campenhout te Wolvertem

VEILINGLAAN 12 - 1861 WOLVERTEM
T.+ 32 2 269 33 02 - F.+ 32 2 269 06 06

wim.van.campenhout@verz.kbc.be

<https://www.kbcagent.be/zvc>

Wij helpen u graag

- ▶ Verzekeringen voor u als particulier
- ▶ Verzekeringen voor uw beroepsleven en voor ondernemingen

4 redenen om klant te zijn bij KBC

Kies de zichtrekening die het best bij je past

Van gratis tot heel veel extra's. Open nu online en je krijgt dadelijk je rekeningnummer.

Simuleer je hypothecaire lening

Bereken in 2 minuten hoeveel je woonkrediet of hypothecaire lening kost.

Advies nodig? Op kantoor en...bij je thuis

Advies nodig en geen tijd om naar je kantoor te gaan? Met (video) chat staan onze experts voor je klaar tot 22 uur en op zaterdag tot 17 uur!

Wat is KBC Mobile?

Dé referentie in de banksector. Al meer dan een 600.000 klanten gebruiken KBC Mobile voor hun banktransacties. Download KBC Mobile nu!

KBC BANK WOLVERTEM
STATIONSTRAAT 2A 1861 WOLVERTEM

Els Verbruggen, kantoordirecteur 02 272 45 10

Onze nieuwe openingstijden

maandag	9u00 - 12u30
dinsdag	9u00 - 12u30
woensdag	9u00 - 12u30
donderdag	9u00 - 12u30
vrijdag	9u00 - 12u30

Op afspraak

maandag	9u00 - 18u00
dinsdag	9u00 - 18u00
woensdag	9u00 - 18u00
donderdag	9u00 - 18u00
vrijdag	9u00 - 18u00

Advies op afstand (telefoon-mail-videochat) kan voor particuliere klanten ook via het Regionaal Adviescentrum:

Regionaal Adviescentrum Vlaams Brabant - elke werkdag van 8u tot 22u & elke zaterdag van 9u tot 17u

Tel.: 016 43 13 60 vlaams.brabant@kbc.be kbc.be/videochat